МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА КОНСАЛТИНГУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства «ТОВ «ХПП Україна»»

Здобувача вищої освіти ІІ (магістерського) рівня, ІІ курсу, ОМО-22-1 групи, спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітня програма «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

підпис здобувача вищої освіти — Семенюк Юлія Русланівна

Науковий керівник

підпис керівника — Занько Борис Михайлович, к.е.н., доцент

Гарант освітньо-професійної програми

підпис гаранта ОПП — Колісник Олена Пилипівна, к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням кафедри обліку та консалтингу протокол від 18.01.2024 № 12

підпис завідувача кафедри — Колісник Олена Пилипівна, к.е.н., доцент

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 17 23.01.2024
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

До захисту 04.12.2023
(до захисту, на доопрашування) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (відмінно) 05.02.2024
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Т. Г. Камінська
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ О. П. Колісник
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В. М. Метелиця
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Б. М. Занько
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар комісії:

_____ Д. Л. Судак
(підпис) (ініціали, прізвище)

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 17:38:23 07.02.2024

Назва файлу з підписом: Кваліфікаційна робота Семенюк Ю.Р..pdf.xml
Розмір файлу з підписом: 16.3 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Кваліфікаційна робота Семенюк Ю.Р..pdf
Розмір файлу без підпису: 2.9 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: МЕТЕЛИЦЯ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ
П.І.Б.: МЕТЕЛИЦЯ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2978215692
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 18:38:23 07.02.2024
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000A3F8FC009F6DD004
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (XAdES detached)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2023.12.21 13:00

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	29		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	10		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	49		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	50		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	99		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
99	A	5 (відмінно)	05.02.2024	

Правила переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту Кафедра обліку та консалтингу
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую
Завідувач кафедри О.П. Колісник
_____
«21» 10 .2022 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Семенюк Юлії Русланівні

1. Тема роботи: Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства
Затверджена наказом ректора від «30» листопада_2022 № 1254
2. Строк здачі закінченої роботи: 18.12.2023 р.
3. Цільова установка. Провести наукове дослідження за темою «Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства».
Мета роботи. Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і проведення аналізу дебіторської заборгованості
Об'єктом дослідження. Об'єктом дослідження є процес обліку дебіторської заборгованості, її виникнення та шляхи погашення, що відображаються в бухгалтерському обліку на підприємстві.
Предметом дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних положень з бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.
4. Вихідні дані до роботи. Законодавчі і нормативні документи, наукова й навчальна література, первинні документи, облікові регістри та форми звітності досліджуваного підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу. Необхідні для кращого розуміння тексту кваліфікаційної роботи рисунки (схеми, діаграми тощо), які дозволяють більш наочно висвітлити процес наукового дослідження та його результати.
6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом).
ВСТУП
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ
1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості
1.2. Класифікація та оцінка дебіторської заборгованості
Висновки до першого розділу
РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1. Облікова політика підприємства щодо дебіторської заборгованості
2.2. Організація і методика обліку дебіторської заборгованості
2.3. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості в умовах використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій
Висновки до другого розділу
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА
3.1. Аналіз дебіторської заборгованості
3.2. Аналіз впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства
Висновки до третього розділу
ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів робот	
		За планом	Фак
1	2	3	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	17.10.-20.10.2022 р.	
2.	Підготовка розділу роботи та подання його керівнику		
2.1	першого	15.05.2023 р.	
2.2	другого	25.09.2023 р.	
2.3	третього	01.12.2023 р.	
3.	Підготовка вступу та висновків	14.12.2023 р.	
4.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	18.12.2023 р.	
5.	Перевірка роботи на плагіат	15.01.2024 р.	
6.	Попередній захист роботи	17.01.2024 р.	
7.	Отримання відгуку керівника роботи	24.01.2024 р.	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	26.01.2024 р.	
9.	Допуск до захисту зав. кафедрою	01.02.2024 р.	
10.	Захист роботи	05-06.02.2024 р.	

8. Дата видачі завдання «21» жовтня 2022 р.

9. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис) Занько Б
(прізвище,

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис) Колісни
(прізвище, і

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

Семенюк Ю.Р.
(прізвище, ініціали) (підпис)

Факультету податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра обліку та консалтингу

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи (проєкту)
на академічний плагіат

№ п/п		
1.	ПІБ автора твору	Семенюк Юлія Русланівна
2.	ПІБ наукового керівника	Занько Б. М.
3.	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт)	Кваліфікаційна робота
4.	Тема роботи	Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства
5.	Рік написання	2023
6.	Оригінальний текст у роботі складає %	91,67%
7.	Схожість %	8,33%
8.	Цитати%	11,8%

Відповідальна особа Судак Д. Л. (П.І.Б.) (підпис)

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу
на тему: «Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства»

Мета роботи: наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і проведення аналізу дебіторської заборгованості.

Завданнями роботи є:

– систематизувати основні підходи щодо визначення сутності дебіторської заборгованості, як об'єкта обліку;

– виявити найбільш практичні підходи до класифікації дебіторської заборгованості;

– з'ясувати аспекти визнання та оцінки дебіторської заборгованості та формування резерву сумнівних боргів;

– визначити місце дебіторської заборгованості у діяльності підприємства;

– оцінити стан облікової політики, організації та методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;

– оцінити структуру та динаміку дебіторської заборгованості на підприємстві та її вплив на фінансові результати підприємства;

– запропонувати шляхи вдосконалення управління дебіторською заборгованістю.

Предметом кваліфікаційної роботи є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних положень з бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес обліку дебіторської заборгованості, її виникнення та шляхи погашення, що відображаються в бухгалтерському обліку на підприємстві.

Базою дослідження виступає ТОВ «ХіПП Україна».

За результатами дослідження сформульовані пропозиції, які полягають в тому, що запропонована методика з бухгалтерського обліку дозволить контролювати своєчасність погашення дебіторської заборгованості, не допуску реалізації покупцям, які постійними порушниками договору. Крім того, запропонована методика аналізу дебіторської заборгованості дозволить підприємству проводити аналіз та визначати негативні чинники впливу на фінансовий результат підприємства.

Одержані результати можуть бути використані при організації обліку ТОВ «ХіПП Україна».

Робота містить: 56 сторінок основного тексту, 19 таблиць, 14 рисунків, 12 додатків. Список використаних джерел становить 49 найменувань.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, фінансовий стан, резерв сумнівних боргів, облік та аналіз дебіторської заборгованості.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи: 2024 р.

ANNOTATION
on qualifying work on a theme: «Accounting of accounts receivable and analysis of its impact on the financial condition of the company»

Purpose of the work: scientific substantiation of theoretical provisions and development of practical recommendations for improving the organization and methodology of accounting and analysis of accounts receivable.

The objectives of the work are:

- to systematize the main approaches to defining the essence of accounts receivable as an accounting object;
- to identify the most practical approaches to the classification of accounts receivable;
- to clarify the aspects of recognition and valuation of accounts receivable and the formation of a provision for doubtful debts;
- to determine the place of accounts receivable in the activities of the enterprise;
- assess the state of accounting policy, organization and methods of accounting for accounts receivable at the enterprise;
- to assess the structure and dynamics of accounts receivable at the enterprise and its impact on the financial results of the enterprise;
- to propose ways to improve the management of accounts receivable.

The subject of the qualification work is a set of theoretical, methodological, organizational and practical provisions on accounts receivable accounting.

The object of the qualification work is the process of accounting for accounts receivable, its occurrence and ways of repayment, which are reflected in the accounting records of the enterprise.

The results obtained can be used in organizing the accounting of the Limited Liability Company «HiPP Ukraine».

Based on the results of the study, the article formulates proposals, which consist in the fact that the proposed accounting methodology will allow controlling the timeliness of repayment of accounts receivable, preventing sales to customers who are constant violators of the contract. In addition, the proposed methodology for analyzing accounts receivable will allow an enterprise to analyze and identify negative factors affecting the financial result of the enterprise.

The results obtained can be used in organizing the accounting of the Limited Liability Company «HiPP Ukraine».

The work contains: 56 pages of the main text, 19 tables, 14 drawing, 12 applications. The list of the used sources is counted by 49 names.

Keywords: accounts receivable, financial position, allowance for doubtful debts, accounting and analysis of accounts receivable.

Year of qualification work: 2022-2023.

Year of work defense: 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ 12

1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості 12

1.2. Класифікація та оцінка дебіторської заборгованості 16

Висновки до першого розділу 23

РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ 24

2.1. Облікова політика підприємства щодо дебіторської заборгованості 24

2.2. Організація і методика обліку дебіторської заборгованості 30

2.3. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості в умовах використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій 36

Висновки до другого розділу 39

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА 40

3.1. Аналіз дебіторської заборгованості 40

3.2. Аналіз впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства 49

Висновки до третього розділу 57

ВИСНОВКИ 58

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 60

ДОДАТКИ 65

ВСТУП

У сучасних умовах господарюючі суб’єкти, при веденні своєї господарської діяльності, вступають у взаємовідносини з іншими юридичними та фізичними особами, з державними органами та своїми працівниками. В процесі взаємодії підприємства іншими контрагентами виникає дебіторська заборгованість: з постачальниками при проведенні авансових платежів, з: покупцями при несплаті за відвантажену продукцію, товари або виконані роботи чи надані послуги, за авансову сплату по податками, при видачі коштів на відрядження своїм працівникам, при відшкодуванні завданих збитків тощо.

У зв’язку з нестачею фінансових ресурсів багато підприємств отримує продукцію на умовах товарного кредиту з відстрочкою платежу. При цьому виникає гостра потреба у продавців чіткого контролю за дотриманням умов покупцями щодо своєчасного погашення дебіторської заборгованості, тобто уміння управляти дебіторською заборгованістю. Разом з тим, щодо управління дебіторською заборгованістю, щодо обліку та її оцінки в науковому середовищі та в практичній діяльності виникає безліч проблем. Від організації облікового процесу розрахунків з дебіторами, контролю за своєчасним їх погашенням, відсутністю простроченої дебіторської заборгованості, умілої оцінки ризиків, наявності на рахунках грошових коштів, багато в чому залежить фінансовий стан підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і проведення аналізу дебіторської заборгованості.

Завданнями кваліфікаційної роботи відповідно до поставленої мети є:

- систематизувати основні підходи щодо визначення сутності дебіторської заборгованості, як об’єкта обліку;
- виявити найбільш практичні підходи до класифікації дебіторської заборгованості;

- з’ясувати аспекти визнання та оцінки дебіторської заборгованості та формування резерву сумнівних боргів;
- визначити місце дебіторської заборгованості у діяльності підприємства;
- оцінити стан облікової політики, організації та методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- оцінити структуру та динаміку дебіторської заборгованості на підприємстві та її вплив на фінансові результати підприємства;
- запропонувати шляхи вдосконалення управління дебіторською заборгованістю.

Об’єктом дослідження є процес обліку дебіторської заборгованості, її виникнення та шляхи погашення, що відображаються в бухгалтерському обліку на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних положень з бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

При виконанні кваліфікаційної роботи та досягнення поставленої мети використовувались такі методи дослідження: порівняння, дедуктивний та індуктивний методи, аналіз, синтез, логічний методи та інші. Зокрема, порівняння використовувалось при вивченні трактувань різними науковцями та нормативно-правовими актами поняття дебіторська заборгованість, аналіз використовувався при оцінці структури, динаміки дебіторської заборгованості та її впливу на фінансовий результат підприємства.

Базою дослідження обрано товариство з обмеженою відповідальністю «ХіПП Україна» (надалі ТОВ «ХіПП Україна»). Підприємство входить до групи компаній Хіпп. Підприємство знаходиться за адресом проспект Голосіївський, 100/2. Предметом діяльності ТОВ «ХіПП Україна» є дистрибуція в Україні органічного дитячого харчування ТМ Хіпп. Підприємство є юридичною особою, веде бухгалтерський та податковий облік відповідно до законодавства України. ТОВ «ХіПП Україна» є платником ПДВ, податку на прибуток підприємств. Основні показники діяльності подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні економічні показники діяльності ТОВ «ХіПП Україна» за 2019-2021 рр.

Показники	2020 р.	2021р.	2022р.	Відхилення 2022р від +-	
				2020р	2021р
Зареєстрований капітал, тис.грн.	82394	99116	99116	16722	-
Оборотні активи, тис.грн.	146257	141132	113743	-32514	-27389
Дебіторська заборгованість, тис.грн	80327	88913	53997	-26330	-34916
Поточні зобов'язання, тис.грн.	85511	53610	18558	-66953	-35052
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	394216	427530	334519	-59697	-93011
Чистий фінансовий результат, тис.грн	-16914	9890	3703	20617	-6187
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	189411	212438	156051	-33360	-56387
Витрати на оплату праці, тис.грн.	50680	56685	46194	-4486	-10491
Середня облікова чисельність працюючих, чол.	127	119	70	-57	-49
Середньомісячна заробітна плата, грн.	33255	39695	54993	21738	15298

Джерело: узагальнено автором за даними фінансової звітності 2020-2022 роки

Протягом 2020 та 2021 років на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» спостерігається збільшення чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, але за 2022 рік йде різке скорочення обсягів реалізації. Але якщо за результатами діяльності в 2020 році підприємство ТОВ «ХіПП Україна» мало збитки, то за 2021 та 2022 роки закінчили рік із прибутком.

Між тим на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» спостерігається значне скорочення чисельності працюючих із 127 чоловік у 2020 році до 70 чоловік у 2022 році.

Питання обліку дебіторської заборгованості були розглянуті у багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких, як І. Бернар, С.Голов, О.Грицай, В.Белозерцев, Й.Даньків, Л.Домбровська, Л.Жидєєва, О.Колісник, О.Іванілов, Ж.-К. Коллі, С Легенчук, Л.Лігоненко, В Пархоменко, Н.Потриваєва, В.Сьомченко, М.Теловата, М.Чорнобривець В.Шевчук та інші.

Разом з тим, питання бухгалтерського обліку, поточної оцінки, формування резерву сумнівних боргів залишаються актуальними та дискусійними.

За результатами проведеного дослідження з бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на прикладі підприємства ТОВ «ХіПП Україна» на основі аналізу трактувань нормативно-законодавчих актів та науковців було запропоновано трактування поняття дебіторська заборгованість, запропонована класифікація дебіторської заборгованості, що сприятиме більшій аналітичній організації бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що за запропонованою методикою з бухгалтерського обліку дозволить контролювати своєчасність погашення дебіторської заборгованості, не допуску реалізації покупцям, які постійними порушниками договору. Крім того, запропонована методика аналізу дебіторської заборгованості дозволить підприємству проводити аналіз та визначати негативні чинники впливу на фінансовий результат підприємства.

За результатами дослідження опубліковано статтю у фаховому виданні «Ефективна економіка» № 10. 2023, на тему: «Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості». URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6037

Джерелами дослідження для виконання кваліфікаційної роботи були: наукові джерела (наукові статті вітчизняних науковців із проблеми обліку та аналізу дебіторської заборгованості, монографії); нормативно-правові акти України; посібники, дані фінансової звітності підприємства; Інтернет-ресурси.

Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках, робота містить 19 таблиць, 14 рисунків, 12 додатків. Список використаних джерел становить 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості

Підприємство вступає з органами державної влади, юридичними та фізичними особами, у процесі господарської діяльності, в різноманітні взаємовідносини з метою сплати податків до бюджету, реалізації товаро-матеріальних цінностей, отримання чи надання послуг або виконання робіт та інше. Взаємовідносини між різними підприємствами, а також з державними органами, у зв'язку з безготівковими розрахунками, призводять до виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості, а саме зобов'язання погасити цю заборгованість. У процесі ведення бухгалтерського обліку виникає необхідність достовірності визнання дебіторської заборгованості та правильної її оцінки.

Як зазначено НП(С)БО 1 «Зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [35] .

Виходячи з визначення дебіторську заборгованість необхідно розглядати як засоби, що тимчасово вилучені у підприємства, або які протягом певного терміну знаходяться в розпорядженні інших юридичних чи фізичних осіб.

Податковим кодексом України передбачено різні підходи до поняття та класифікації дебіторської заборгованості, а тому необхідно враховувати ці правила в бухгалтерському обліку.

Питання обліку дебіторської заборгованості та розрахунків з дебіторами і прийняття управлінських рішень щодо її оптимізації були розглянуті у багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких, як І. Бернар, С.Голов, О.Грицай, Й.Даньків, Л.Домбровська, Л.Жидєєва, О.Колісник, Ж.-К. Коллі, С Легенчук, В Пархоменко, Н.Потриваєва М.Теловата, М.Чорнобривець В.Шевчук та інші. Між тим, враховуючи стан економіки, постійні зміни

діючого законодавства, тема дебіторської заборгованості, її стан на підприємстві та вплив на фінансові результати залишається актуальною.

Бєлозерцев М.В розглядає зобов'язання, як «договір, згідно з яким одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь іншої сторони (кредитора) певні дії або ж утриматися від них» [3]. Орлов І.В зазначає, що «зобов'язання – це розрахункові відносини між об'єднаннями (підприємствами) в процесі господарської діяльності, а також з працівниками і службовцями, в результаті чого виникають незакінчені розрахунки» [39]. Але можна з одними та іншими погодитись частково тому що не повністю розкривається сутність зобов'язань. Між тим, у будь-якому випадку, при розрахунках, з однієї сторони виникає актив - дебіторська заборгованість, а з іншої - зобов'язання погасити цю заборгованість перед кредитором.

Виникнення дебіторської заборгованості можна пояснити тим, що між - реалізацією товарів, робіт, послуг, робіт однією стороною є певні проміжки у часі з виконанням своїх зобов'язань іншою юридичною чи фізичною особою щодо проведення оплати або повернення коштів чи матеріальних цінностей. Крім того, не завжди вчасно сторони виконують свої зобов'язання, а це призводить до значних ризиків та несвоєчасного виконанні договірних зобов'язань.

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» «дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [36].

Дебіторська заборгованість - це зобов'язанням дебітора погасити заборгованість за отриману продукцію, роботи чи послуги, грошові кошти, видані авансом в результаті правовідношень, що оформлюється договором, про що зазначено у Цивільному кодексі України. По свій суті зобов'язання виникає у результаті правовідносин, як між суб'єктами господарювання, так між фізичними і юридичними особами. При поєднанні всіх визначень поняття, то в результаті можна запропонувати наступне визначення дебіторської заборгованості: заборгованість, яка виникає при встановленні відношення

фізичної чи юридичної особи до підприємства і є наслідком правовідносин між ними, що повинна бути погашена відповідно до зазначених термінів та в результаті призведе до збільшення економічної вигоди підприємства.

Різні підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість» науковців відображено у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «дебіторська заборгованість» науковців

Джерело	Трактування терміну
Голов С.Ф.	«фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплатити іншої сторони » [12].
Белозерцев В.	«грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив» [3].
Іванілов О.С.	«складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних та юридичних осіб з оплати товарів, продукції, робіт» [19, с. 156].
Грицай О.І, Станасюк Н.С.	«це сума грошових коштів, яку на певну дату заборгували підприємству покупці (юридичні та фізичні особи)» [13].
Лігоненко Л.О.	«включені у склад активів підприємства майнові вимоги до інших осіб, які є боржниками у відносинах, що виникають за різних обставин» [28, с.88].
Нашкерська Г	«дебіторська заборгованість як право організації на надходження фінансових і нефінансових активів, яке виникає із зобов'язань юридичних та фізичних осіб у процесі господарської діяльності» [38].
Сьомченко В.В. Дядюн О.О.	«дебіторська заборгованість завжди пов'язана з ризиком того, що надійний сьогодні дебітор у майбутньому не може розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Враховуючи цей факт, підприємство з метою зменшення негативного впливу на фінансовий стан списання безнадійної дебіторської заборгованості (на яку може перетворитися згодом сумнівна заборгованість) у контексті здійснення управління дебіторською заборгованістю повинно формувати резерв сумнівних боргів» [45 с.136].

Джерело: узагальнено автором за джерелами [12, 3,19, 13, 28, 38, 45]

У своїй більшості автори розглядають дебіторську заборгованість, як грошові кошти, окремі як частину майна або форму розрахунків за готову продукцію, товари, роботи, послуги, але при цьому необхідно зазначити, що мало хто із них визнає, що дебіторська заборгованість також є складовою кругообігу капіталу. Саме елементи кругообігу капіталу є складовими безперервного потоку при здійсненні господарських операцій. Реалізація

продукції, товарів, послуг призводять до збільшення дебіторської заборгованості, надходження грошових коштів для їх погашення, придбання запасів і послуг, виникнення кредиторської заборгованості, процес виробництва – до збільшення продукції, реалізація до дебіторської заборгованості і грошових коштів. А значить весь цей цикл операцій є безперервний, багаторазово повторюється.

Відповідно до Національного положення стандарту бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» «дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [36].

Автори Жидєєва Л.І., Колісник О.П. зазначають, що «підприємство при здійсненні господарської діяльності стикається з проблемою виникнення дебіторської заборгованості, причому спостерігається постійне зростання її питомої ваги в структурі оборотних активів підприємства. Крім того, спостерігається виникнення простроченої та безнадійної заборгованості, що призводить до «заморожування» активів та уповільнення швидкості обороту грошових коштів» [18].

Л.В. Домбровська зазначила, що «зовнішніми чинниками є чинний порядок розрахунків у країні, податкова, грошово-кредитна політика, рівень інфляції, обсяг ринку та рівень його насиченості. Вони практично не залежать від діяльності підприємств, і обмежити їх вплив складно. Внутрішні чинники – договірна політика підприємств, застосування різних видів розрахунків, стан контролю за дебіторською заборгованістю – залежать від рівня організації збуту продукції, налагодження контролю за виконанням договірних зобов'язань, цінової та фінансової політики підприємства» [14].

Отже, в результаті досліджень слід зазначити, що дебіторська заборгованість – є однією із складових оборотних активів підприємства, що формується в результаті господарської діяльності при підприємства в результаті неспівпадання в часі проведення реалізації та розрахунків між різними контрагентами: юридичними та фізичними особами. Від стану дебіторської

заборгованості та своєчасності її погашення в основному залежить у цілому фінансовий стан підприємства.

1.2. Класифікація та оцінка дебіторської заборгованості

Основою побудови бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості є її класифікація. В результаті класифікації формується хоча б один клас (група), а тому слід визначати класифікацію як групування - створення класів (груп) об'єктів. Як зазначають автори «Наукова класифікація є методом дослідження множини об'єктів шляхом їх поділу на класи (групи) за відповідною загальною ознакою способом пізнання сутності, змісту, ступеня схожості і відмінностей об'єктів. Нерозуміння теоретичних основ класифікації іноді призводить не тільки до некоректного застосування деяких термінів, понять, але і до помилок при класифікації» [18].

Відповідно до НП(С)БО 10 Дебіторська заборгованість розрізняють довгострокову і поточну дебіторську заборгованість. Як зазначено довгострокова дебіторська заборгованість «сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу» [36]. А поточна дебіторська заборгованість «сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [36]. Поточну дебіторську заборгованість можна класифікувати за трьома напрямками (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Класифікація поточної дебіторської заборгованості

1 – перехід до другої групи пов'язаний із створенням резерву сумнівних боргів, оскільки виникає сумнів щодо стягнення дебіторської заборгованості;

2 – перехід до третьої групи пов'язаний із списанням безнадійної дебіторської заборгованості, вона не відповідає визначенню активу.

Якщо розглянути класифікацію дебіторської заборгованості відповідно до Плану рахунків [44], то слід зазначити, що дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну, рис.1.2

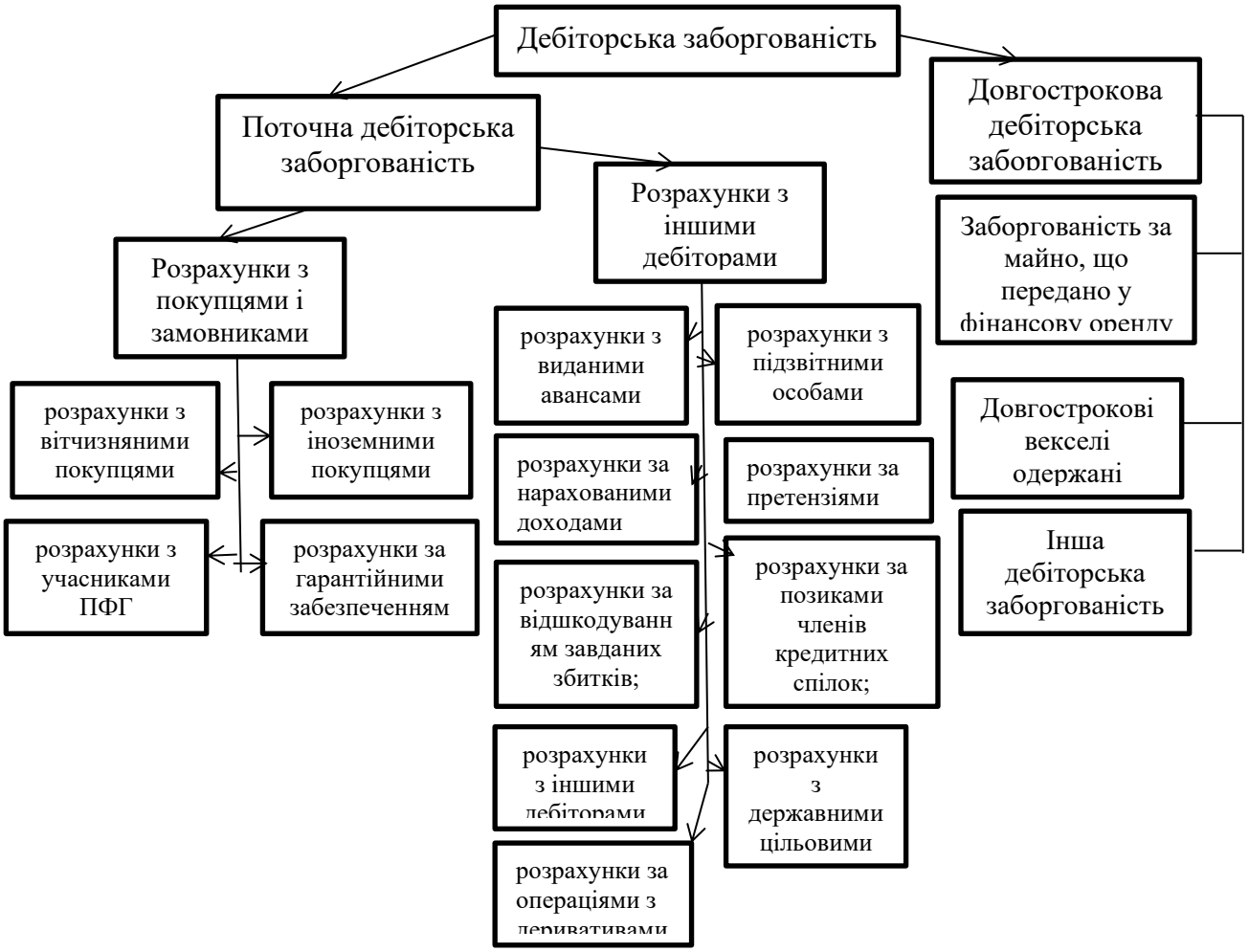

Рис. 1.2. Класифікація дебіторської заборгованості відповідно до Плану рахунків [44].

Підводячи підсумок, можна навести наступну класифікацію дебіторської заборгованості (табл. 1.2.) .

Така класифікація розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та відповідає структурі бухгалтерського балансу

Таблиця 1.2

Класифікація дебіторської заборгованості

Ознака класифікації	Вид заборгованості	Характеристика виду дебіторської заборгованості	Значення для бухгалтерського обліку
1.За терміном погашення заборгованості	Довгострокова	Буде погашена після 12 місяців з дати балансу	Поділ передбачений вимогами п. 4 НП(С)БО 10 та відображається на рахунках обліку за відповідними об'єктами
	Поточна	Виникає в ході нормального операційного циклу та/або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу	
2.Залежно від об'єктів	Товарна	При реалізації товарів, робіт, послуг	Деталізація за аналітичними рахунками. Може використовуватися як альтернативний до наведеного в НП(С)БО 10.
	Нетоварна	При іншій діяльності, крім реалізації товарів, робіт, послуг	
3.Відносно нормального операційного циклу	Операційна (торговельна, надання послуг)	При розрахунках з контрагентами звичайної операційної діяльності	
	Неопераційна (особлива)	При розрахунках від іншої діяльності	
4. За формою розрахунків	Монетарна	Використання фіксованої суми грошових коштів або їх еквівалентів для погашення	Передбачено вимогами п. 4 НП(С)БО 21 та відображається в аналітичному обліку, дає можливість врахувати зміни валютних курсів за експортними операцій
	Немонетарна	Погашення за рахунок негрошових форм розрахунку	
5. Впевненість погашення	Нормальна	Існує впевненість в її погашенні боржником	Передбачено відповідно до пп. 4, 7–11, 13 НП(С)БО 10. Формування резерву сумнівних боргів, відповідно до обраної методики.
	Сумнівна	Існує невпевненість в її погашенні боржником	
	Безнадійна	Заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності	
6. За терміном оплати	Термінова	Термін виконання зобов'язань не настав	Контроль термінів виконання договорів. Відображення на рахунках аналітичного обліку забезпечує інформацією при управлінні заборгованістю
	Прострочена	Закінчився термін погашення	
	Відстрочена	Відстрочений термін виконання зобов'язань	
7.Причини виникнення	Виправдана (допустима)	Виникає в результаті використання форм розрахунків та є нормою в господарській діяльності	Відображення на аналітичних рахунках. Дає інформацію керівництву для прийняття управлінських рішень , виявлення і усунення недоліків у роботі підрозділів підприємства
	Невиправдана (недопустима)	Виникає внаслідок недоліків та помилок в роботі	

Запропоновано автором за джерелами: [18, 31, 36, 42, 44].

У НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» зазначено, шо «поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю» [36].

Між тим, НП(С)БО 10 передбачає, що «поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів» [36].

Між тим, при погашенні сумнівної, а більш того безнадійної заборгованості в НП(С)БО 10 передбачено створення резерву сумнівних боргів. «Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості чи застосування коефіцієнта сумнівності» [36].

Дебіторською заборгованістю є заборгованість перед підприємством покупців за реалізовані: готову продукцію, товари, виконані роботи або надані послуги, видані працівникам аванси на відрядження, попередня оплата постачальникам, авансом оплачені податки до бюджету тощо. Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості повинен здійснюватися з метою недопущення прострочки надходження коштів, а також своєчасне пред'явлення позовів та штрафних санкцій до підприємств.

Відповідно до МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» зазначено, що «на момент укладення договору суб'єкт господарювання оцінює товари або послуги, обіцяні в договорі з клієнтом, та визначає як зобов'язання щодо виконання кожну обіцянку передати клієнтові або товар чи послугу (або сукупність товарів чи послуг), які є відокремленими, або серію відокремлених товарів або послуг, які по суті є однаковими та передаються клієнтові за однією і тією самою схемою» [31].

У бухгалтерському обліку оцінка є одним із елементів методу - способом відображення в грошовому вимірнику господарських засобів. У НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначено, що «облікова оцінка - попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами» [37].

НП(С)БО 10 передбачено умови визнання дебіторської заборгованості:

- «якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід
- та достовірно визначена її сума» [36].

Оцінка поточної дебіторської заборгованості залежить від причини її виникнення та її вигляду.

Якщо розглядати оцінку дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 10 то необхідно зазначити, що цим нормативним документом зазначено, що поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи послуги оцінюється за первісною вартістю, а разі відстрочки платежу з утворенням різниці між справедливою вартістю та сумою грошових коштів, що їх хочуть отримати - дебіторська заборгованість визнається заборгованістю з нарахованих доходів. До валюти балансу дебіторська заборгованість включається за чистою реалізаційною вартістю.

Методику оцінки дебіторської заборгованості наведено на рис. 1.3.

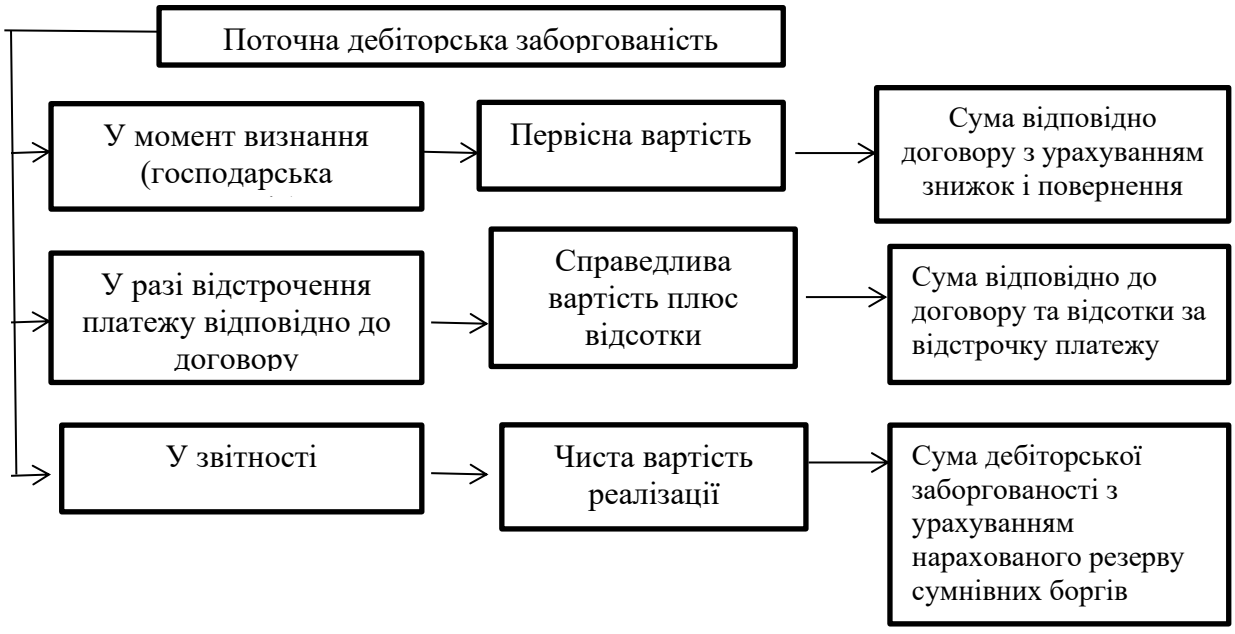

Рис. 1.3. Оцінка дебіторської заборгованості

«Дебіторська заборгованість як складова елементу фінансової звітності активу має визнаватися і відображатися у звітності в сумі, яка визначається з урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку» [36].

Між тим, НП(С)БО 10 передбачає, що «поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та

заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів» [36].

А тому, для погашення сумнівної, а тим паче безнадійної заборгованості НП(С)БО 10 передбачає створення резерву сумнівних боргів. «Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості чи застосування коефіцієнта сумнівності» [36].

Підприємство відповідно до наказу про облікову політику обирає методику нарахування резерву сумнівних боргів. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачено формування резерву сумнівних боргів, який «має створюватися для визначення суми чистої реалізаційної вартості поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги» [36].

Величину резерву сумнівних боргів відповідно до п.8 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначають «за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; застосування коефіцієнта сумнівності» [36].

Як зазначено НП(С)БО 10 «коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами: визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході; класифікації дебіторської заборгованості за строками погашення; визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років» [36].

Жоден з методів не дає можливості простого та достовірного визначення коефіцієнта сумнівності.

Т.О. Євлаш, О.В. Топорковою запропоновано «удосконалення методики розрахунку резерву сумнівних боргів, що ґрунтується на функції трикутного розподілу» [17,с.80-87].

В.В.Сьомченко, О.О.Дядюн дослідили переваги та недоліки кожного з методів нарахування резерву сумнівних боргів і запропонували «обчислювати на дату балансу, тобто щоквартально – при його складанні» [45,с.133- 141].

Між тим, статтею 14.1.11 Податкового кодексу визначено, що «безнадійна заборгованість - заборгованість, що відповідає одній з таких ознак:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість померлої фізичної особи, за відсутності у неї спадкового майна, на яке може бути звернено стягнення;

в) прострочена заборгованість осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, оголошені померлими;

г) заборгованість фізичних осіб, прощена кредитором, за винятком заборгованості осіб, пов'язаних з таким кредитором, та осіб, які перебувають з таким кредитором у трудових відносинах, та осіб, які перебували з таким кредитором у трудових відносинах, і період між датою припинення трудових відносин таких осіб та датою прощення їх заборгованості не перевищує три роки» [42].

Як зазначено у пояснювальній записці до річної звітності за 2020-2021 роки ТОВ «ХіПП Україна» нараховує резерв сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, що визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

Отже, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість – важлива складова діяльності підприємства, є необхідною частиною управління дебіторською заборгованістю зокрема і управління діяльністю підприємства в цілому. Особливого значення набуває облік сумнівної дебіторської заборгованості. Від наявності такої заборгованості та її частки залежить великою мірою ефективність діяльності підприємства, але одразу нараховувати за сумнівною заборгованістю резерв не завжди доречно, адже можна знайти варіанти отримання коштів з мінімальними витратами і таким чином покращити фінансовий стан. При цьому важко переоцінити роль бухгалтерського обліку в

інформаційному забезпеченні користувачів достовірною, своєчасною і неупередженою інформацією про дебіторську заборгованість та сумнівні і безнадійні борги підприємства.

Необхідно зазначити, що оцінка дебіторської заборгованості відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. На сьогодні залишається невирішеним питання методики розрахунку поточної вартості для різних видів заборгованості. Воно потребує подальших досліджень та обговорень.

Висновки до першого розділу

За результатами аналізу визначень поняття «дебіторська заборгованість у різних наукових, нормативних джерелах необхідно зазначити, що основному більшість авторів розглядають дебіторську заборгованість, як грошові кошти, як частину майна чи форму розрахунків за готову продукцію, товари, роботи, послуги. Більшість посилаються на нормативно-законодавчі акти.

За результатами аналізу можна запропонувати наступне визначення: дебіторська заборгованість – є однією із складових оборотного капіталу підприємства, його оборотних активів, що формується в результаті господарської діяльності підприємства в результаті неспівпадіння в часі проведення реалізації, виплати грошових коштів та розрахунків між різними контрагентами: юридичними та фізичними особами.

Запропоновано класифікацію дебіторської заборгованості, яка розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та відповідає структурі бухгалтерського балансу.

РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1. Облікова політика підприємства щодо дебіторської заборгованості

Організації бухгалтерського обліку на підприємстві регулюється внутрішніми регламентованими документами, одним із яких є наказ про облікову політику.

Керівництво підприємства ТОВ «ХіПП Україна» формує та застосовує облікову політику підприємства так, щоб фінансова звітність, яку формує підприємство відповідала всім вимогам НП(С)БО та діючому законодавству України, яке регулює ведення бухгалтерського обліку.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» облікова політика являє собою сукупність принципів, методів та процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [35].

Протягом облікового періоду облік розрахунків з дебіторами ведеться в регістрах синтетичного і аналітичного обліку та узагальнюються в фінансовій звітності. «Бухгалтерський облік є засобом безперервного і взаємопов'язаного спостереження та контролю за результатом господарської діяльності з метою одержання поточних і підсумкових даних, які містяться в бухгалтерських документах» [35].

Головна мета облікової політики підприємства – формування методичної складової інформаційного забезпечення фінансового обліку для складання та подання фінансової звітності для зовнішніх користувачів. Саме методична складова більшою мірою визначає величину показників фінансової звітності за статтями. Одночасно, завдання облікової політики не обмежуються межами фінансового обліку для складання фінансової звітності. А тому підприємству ТОВ «ХіПП Україна», враховуючи особливості діяльності, при формуванні

облікової політики дебіторської заборгованості необхідно врахувати потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів для прийняття управлінських рішень.

«Облікова політика – це фундамент, на якому формується система бухгалтерського обліку на підприємстві. Важливість цієї складової обліку зумовлює зацікавленість науковців та практиків у активному обговоренні як загальних питань щодо формування облікової політики на підприємстві, так і проблемних аспектів стосовно удосконалення облікової політики за окремими елементами» [43].

Нормативно-законодавчі акти, що регулюють облік розрахунків з дебіторами подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Законодавчо-нормативна інформація і її використання при оцінці та прийнятті рішень при розрахунках з дебіторами

Назва законодавчо-нормативного акту	Зміст законодавчо-нормативної інформації і її використання при оцінці та прийнятті управлінських рішень
Господарський кодекс України	Визначає види господарських товариств, їх формування, права та обов'язки учасників та їх засновників
Податковий кодекс	Визначає платників, види податків, об'єкти, суб'єкти, базу, ставки оподаткування, перелік пільг при оподаткуванні
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає основні терміни, принципи обліку та фінансової звітності, вимоги до первинних, облікових документів та фінансової звітності
НП(С)БО 1. «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає мету, склад та принципи формування фінансової звітності
НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».	Визначає методологічні засади формування інформації про дебіторську заборгованість в бухгалтерському обліку
План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Перелік рахунків, субрахунків, їх назви і призначення

«Облікова політика є специфічним елементом створення та регулювання цілісної системи обліку і звітності на підприємстві. Існують нормативно визначені вимоги до обов'язкових елементів облікової політики, які викладені у Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства» [33].

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» облікова політика затверджена наказом до якого сформовано ряд додатків.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» всі господарські операції в бухгалтерському обліку оформлюються первинним документом. Первинні і зведені документи формуються в електронній і в паперовій формі.

Необхідно зазначити, що у обліковому процесі проводиться фіксація не тільки первинних документів, а й облікових реєстрів та окремих форм звітності, на основі яких проводиться оцінка стану дебіторської заборгованості. Основне завдання при управлінні дебіторською заборгованістю у обліковому процесі - це оптимізація руху інформації та прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізації розрахунків.

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» застосовується автоматизована форма обліку. Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості ведеться з використанням програми ISpro версія 7.11.049. Аналітичний облік ведеться за допомогою відомостей обліку та карток.

Інформація з первинних документів систематизується на рахунках аналітичного обліку. Дані аналітичних рахунків повинні бути тотожні відповідним рахункам синтетичного обліку на перше число кожного місяця. Регістри бухгалтерського обліку мають назву, період реєстрації господарських операцій, прізвища і підписи або інші дані, що мають можливість ідентифікувати осіб, що приймали участь у їх складанні. Господарські операції відображаються в облікових регістрах у тому обліковому періоді, в якому вони були здійснені. Але ряд об’єктів обліку не автоматизовано, ведуть в програмі Excel.

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» облікові процеси з обліку дебіторської заборгованості відображаються відповідно на кожному з трьох етапів: первинному, поточному і підсумковому. Характеристика цих етапів подана у табл.2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика облікових процесів ТОВ «ХіПП Україна»

Назва етапу	Облікові процеси
Первинний	При формуванні первинних документів відбувається визначення та оцінка дебіторської заборгованості. Формуються первинні документи щодо реалізації продукції, товарів, виконання послуг покупцям. Формуються накази та видаються кошти під звіт працівникам. Проводиться попередня оплата постачальникам за платіжними документами. Проводиться організація документування операцій за розрахунками з дебіторами. На цьому етапі в бухгалтерії формуються та перевіряються бухгалтерські первинні документи за своєю суттю, за змістом, за формою тощо.
Поточний	Проводиться бухгалтерська обробка первинних документів, їх реєстрація в облікових регістрах з відповідними контрагентами. Аналітичний облік розрахунків ведеться на основі первинних документів за видами дебіторської заборгованості, за кожним контрагентом. Завданням працівників бухгалтерського обліку є відстеження строків надходження платежів чи повернення сум за кожним видом дебіторської заборгованості.
Підсумковий	Інформація із журналів та відомостей автоматично потрапляє в Головну книгу, для узагальнення інформації на синтетичних рахунках. Проводиться перевірка та формування фінансової звітності.

Джерело: складено автором за інформаційними джерелами підприємства

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» всі первинні документи формуються автоматизовано. Наказом про облікову політику закріплено перелік первинних документів відповідно до яких оформлюються всі господарські операції по розрахунках з дебіторами.

Необхідно вести контроль за станом дебіторської заборгованості на підприємстві. Для підтвердження достовірності та повноти інформації щодо стану дебіторської заборгованості на підприємстві, її оцінки для прийняття управлінських рішень щодо розрахунків з дебіторами та надання відповідних рекомендацій щодо покращення ситуації з ними необхідно використовувати документи та джерела, табл.2.3.

Саме автоматизація обліку дозволяє не тільки проведення контролю в цілому за станом дебіторської заборгованості, але й оцінку за кожним контрагентом у будь-який момент.

Таблиця 2.3

Облікова інформація і її використання при оцінці дебіторської заборгованості

Інформаційне забезпечення	Носій інформації
Регулюючі та первинні документи	Наказ про облікову політику, договірні та бухгалтерські первинні документи (накладні, рахунок- накладна на продаж, податкова накладна, акт виконаних робіт, рахунок, звіт про використання коштів виданих під звіт тощо)
Рахунки бухгалтерського обліку	Облікові регістри: журнали, відомості синтетичного та аналітичного обліку по рахунках 361, 362, 371,372,373,374,375,376,377
Інформація щодо погашення заборгованості	платіжні документи
Форми фінансової звітності	Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Примітки для фінансової звітності

«Таким чином до розпорядчого документа про організацію та ведення бухгалтерського обліку (облікову політику) необхідно включити наступні положення (додатки), які безпосередньо стосуються обліку дебіторської заборгованості:

робочий план рахунків з деталізацією управлінських субрахунків до рахунків 361, 362, 37 (за видами валюти розрахунків, господарськими сегментами);

посадові інструкції бухгалтера по веденню розрахункових операцій за розрахунками з дебіторами;

регістри аналітичного обліку за розрахунками з дебіторами;

графік документообігу (зокрема в частині розрахункових операцій за розрахунками з дебіторами по товарних і нетоварних операцій);

затверджений документ щодо термінів зберігання господарських договорів та іншої ділової документації з обліку розрахунків з покупцями та замовниками та різними дебіторами;

графік проведення інвентаризації та склад інвентаризаційної комісії;

положення про ведення претензійно-позовної роботи;» [18].

Як зазначено п.2.6 коментаря при формуванні фінансової звітності ТОВ «ХіПП Україна» до Приміток до фінансової звітності відповідно до НП(С)БО

України: «Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється резерв сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, яка визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів. Резерв сумнівних боргів та безнадійної заборгованості визначається керівництвом Товариства, виходячи з оцінки ймовірно безнадійної щодо повернення заборгованості після проведення аналізу строків виникнення дебіторської заборгованості та на основі практики Товариства стосовно списання заборгованості, а також інших факторів, які впливають на залишки заборгованості. Безнадійна дебіторська заборгованість - поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності» [36].

Інформація про дебіторську заборгованість також розкривається у Примітках до фінансової звітності підприємства. Вони містять систему показників, пояснень та коментарів, що забезпечують деталізацію та розшифрування і обґрунтування окремих її статей. Метою цієї інформації є надання користувачам додаткової інформації про облікову політику підприємства, зміни, що відбулися в складі активів, капіталу, зобов'язань за звітний період, а також розкривають вплив факторів. Але разом з тим, доцільно було б у Примітках до фінансової звітності підприємства більш детально розкривати інформацію щодо стану поточної дебіторської заборгованості (за її видами) з урахуванням нарахованого резерву сумнівної заборгованості та визначенням ризику за термінами погашення.

Отже, організація та методика облікової політики в частині розрахунків з дебіторами на підприємстві має особливе значення щодо контролю за станом розрахунків та недопущення несвоєчасних розрахунків, збільшення часу надходження коштів, уповільнення оборотності дебіторської заборгованості, а в результаті має значний вплив на фінансовий результат підприємства.

2.2. Організація і методика обліку дебіторської заборгованості

Одержання та використання інформації поточного обліку дебіторської заборгованості ґрунтується на забезпеченні фіксації облікових даних на відповідних носіях – регістрах поточного обліку: відомостей та журналів обліку операцій з реалізації товарів, надходження грошових коштів, їх розміщення та погашення заборгованості.

Крім основних облікових регістрів для забезпечення наочності і підвищення інформаційної цінності облікових даних інформація поточного обліку подається на вимогу посадових осіб у вигляді електронних розрахункових таблиць, які належать до регістрів допоміжного (розрахункового) характеру.

Більшість первинних документів, на основі яких ведеться бухгалтерський облік, формуються автоматично в бухгалтерії підприємства на відвантаження продукції, частину документів щодо оплати надходять по випискам банку через клієнт-банк. Сформовані та прийняті зі сторони документи підлягають обробці в бухгалтерії.

Господарські операції в ТОВ «ХіПП Україна» за розрахунками з дебіторами оформлюються первинними документами поданими в таблиці 2.3.

За даними табл. 2.4, можна зробити висновки, що первинні документи, якими оформляються господарські операцій за розрахунками з дебіторами на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» відповідають вимогам і формуються в автоматичному режимі.

Документи в основному автоматично розносяться по аналітичних рахунках контрагентів за кожним видом дебіторської заборгованості на основі автоматично сформованих документів.

Автоматично відбувається систематизація та групування на рахунках. У процесі бухгалтерської обробки документів необхідно провести перевірку документів, їх оцінку, правильність обраної аналітики для здійснення групування, правильності відображення кореспонденції рахунків.

Забороняється приймати до бухгалтерії первинні документи, що не відповідають вимогам чинного законодавства України.

Таблиця 2.4

Документальне оформлення операцій з дебіторами ТОВ «ХіПП Україна»

Операція	Первинний документ		Відхилення (+/-)
	Відповідно до вимог	На підприємстві	
Реалізація продукції, товарів покупцю	Договір, рахунок-накладна, товарно-транспортна накладна	Договір, рахунок-накладна, товарно-транспортна накладна	-
Погашення заборгованості покупцем	Рахунок, платіжне доручення	Рахунок, платіжне доручення	-
Надання послуги	Акт виконаних робіт	Акт виконаних робіт	-
Надходження коштів від замовника за надані послуги	Договір, рахунок, платіжне доручення	Договір, рахунок, платіжне доручення	-
Попередня оплата зобов'язань перед бюджетом	Платіжне доручення	Платіжне доручення	-
Попередня оплата постачальнику	Договір, рахунок, платіжне доручення	Договір, рахунок, платіжне доручення	-
Видача коштів підзвіт підзвітній особі з каси	Видатковий касовий ордер, відомість	Видатковий касовий ордер, відомість	-

Джерело: складено автором за інформаційними джерелами підприємства

Первинні документи мають бути типової форми або затверджені наказом про облікову політику підприємства з дотриманням відповідних реквізитів документів.

Для ведення бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами на ТОВ «ХіПП Україна» розроблено робочий план рахунків з деталізацією аналітичних рахунків, рис.2.1.

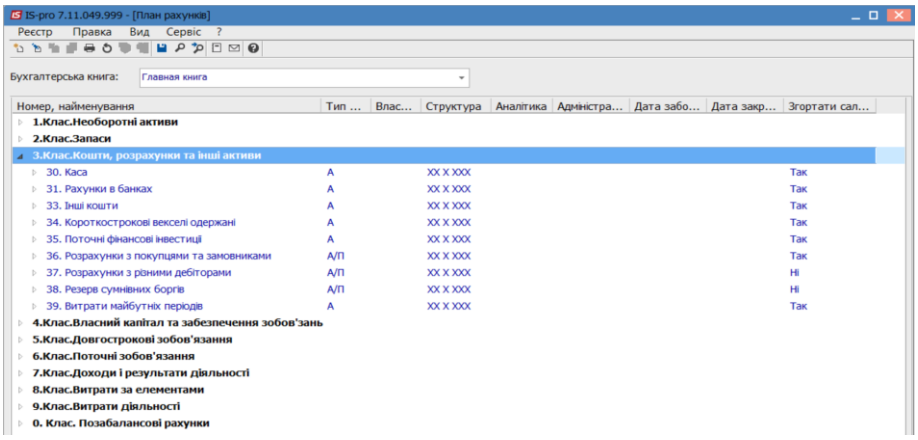

Рис. 2.1. Робочий план рахунків для обліку дебіторської заборгованості

Основою для розрахунків з контрагентами на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» є укладений договір. Облік укладених договорів ведуть у Реєстрі договорів. Для певних видів договорів налаштовується окремий журнал, рис. 2.2.

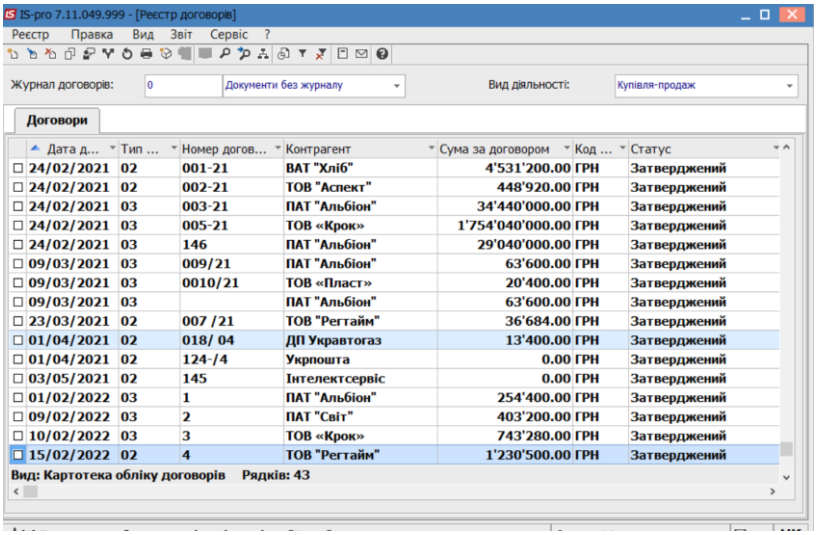

Рис. 2.2. Реєстр договорів

Для ведення контролю щодо виконання договорів, а саме формування первинних документів щодо відвантаження продукції, товарів покупцям використовують регістр Виконання договорів, рис. 2.3.

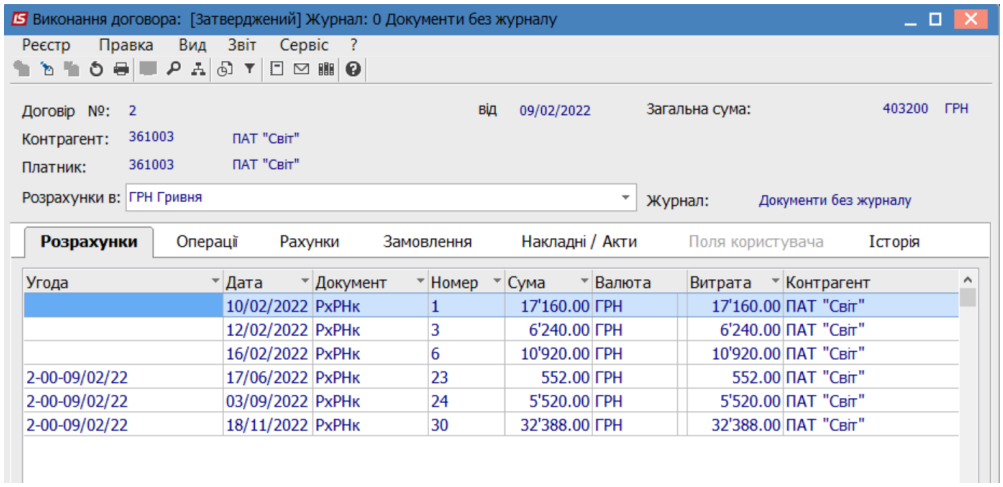

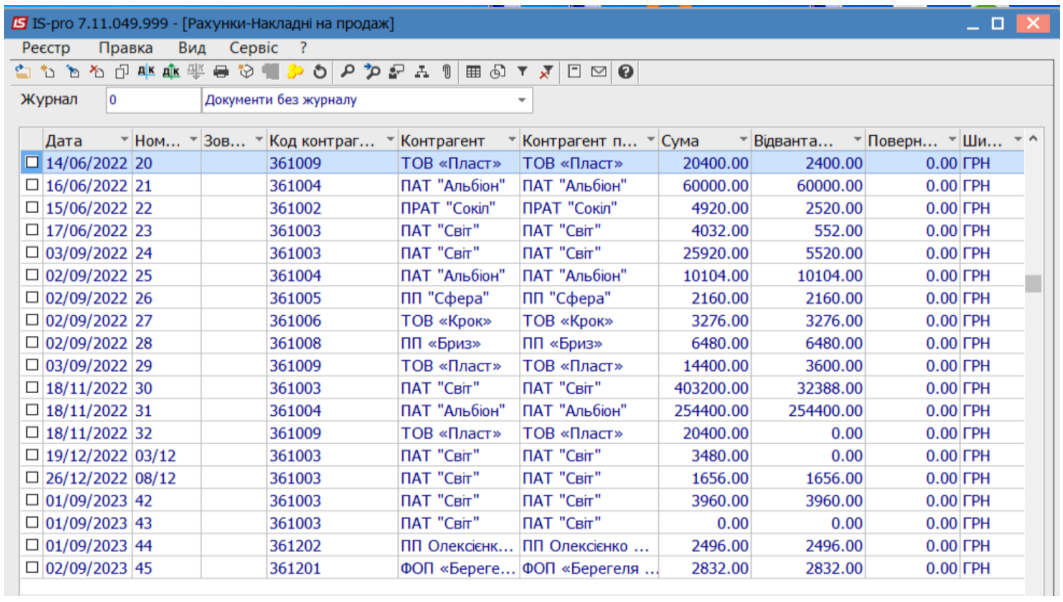
Рис. 2.3. Реєстр Виконання договорів

Якщо у формах фінансової звітності інформація про дебіторську заборгованість подається у загальному вигляді (Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; Дебіторська заборгованість за

розрахунками: за виданими авансами, з бюджетом; Дебіторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, Інша дебіторська заборгованість) та дає змогу оцінити лише динаміку та структуру дебіторської заборгованості, а для більш глибокої оцінки використовувати необхідно первинні документи та регістри обліку.

Важливим моментом при оцінці розрахунків з покупцями та замовниками за товарними операціями є аналітика по кожному контрагенту, а саме: по документах, термінах виникнення заборгованості та сумам сплати та строкам її погашення. Завдяки Звіту про фінансовий стан можна оцінити стан дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги за різні. Якщо спостерігається тенденція до збільшення такої заборгованості, то необхідно провести більш глибокий аналіз на основі відповідних регістрів обліку та первинних документів. Крім того можна визначити вплив дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги на ліквідність суб'єкта господарювання шляхом розрахунку відповідних коефіцієнтів.

Одним із первинних документів на реалізацію продукції, товарів та наданих послуг, що формує ТОВ «ХіПП Україна» є рахунок-накладна на продаж. Рахунки-накладні на продаж формуються та реєструються у Реєстрі рахунків-накладних на продаж, рис.2.4.

Дата	Ном...	Зов...	Код контраг...	Контрагент	Контрагент п...	Сума	Відванта...	Поверн...	Ши...
14/06/2022	20		361009	ТОВ «Пласт»	ТОВ «Пласт»	20400.00	2400.00	0.00	ГРН
16/06/2022	21		361004	ПАТ "Альбіон"	ПАТ "Альбіон"	60000.00	60000.00	0.00	ГРН
15/06/2022	22		361002	ПРАТ "Сокіл"	ПРАТ "Сокіл"	4920.00	2520.00	0.00	ГРН
17/06/2022	23		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	4032.00	552.00	0.00	ГРН
03/09/2022	24		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	25920.00	5520.00	0.00	ГРН
02/09/2022	25		361004	ПАТ "Альбіон"	ПАТ "Альбіон"	10104.00	10104.00	0.00	ГРН
02/09/2022	26		361005	ПП "Сфера"	ПП "Сфера"	2160.00	2160.00	0.00	ГРН
02/09/2022	27		361006	ТОВ «Крок»	ТОВ «Крок»	3276.00	3276.00	0.00	ГРН
02/09/2022	28		361008	ПП «Бриз»	ПП «Бриз»	6480.00	6480.00	0.00	ГРН
03/09/2022	29		361009	ТОВ «Пласт»	ТОВ «Пласт»	14400.00	3600.00	0.00	ГРН
18/11/2022	30		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	403200.00	32388.00	0.00	ГРН
18/11/2022	31		361004	ПАТ "Альбіон"	ПАТ "Альбіон"	254400.00	254400.00	0.00	ГРН
18/11/2022	32		361009	ТОВ «Пласт»	ТОВ «Пласт»	20400.00	0.00	0.00	ГРН
19/12/2022	03/12		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	3480.00	0.00	0.00	ГРН
26/12/2022	08/12		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	1656.00	1656.00	0.00	ГРН
01/09/2023	42		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	3960.00	3960.00	0.00	ГРН
01/09/2023	43		361003	ПАТ "Світ"	ПАТ "Світ"	0.00	0.00	0.00	ГРН
01/09/2023	44		361202	ПП Олексієнк...	ПП Олексієнко ...	2496.00	2496.00	0.00	ГРН
02/09/2023	45		361201	ФОП «Береге...	ФОП «Берегеля ...	2832.00	2832.00	0.00	ГРН

Рис. 2.4. Реєстр рахунків-накладних на продаж

Всі контрагенти з якими проводяться розрахунки згруповано по групах у регістрі Відносини з контрагентами, рис. 2.5.

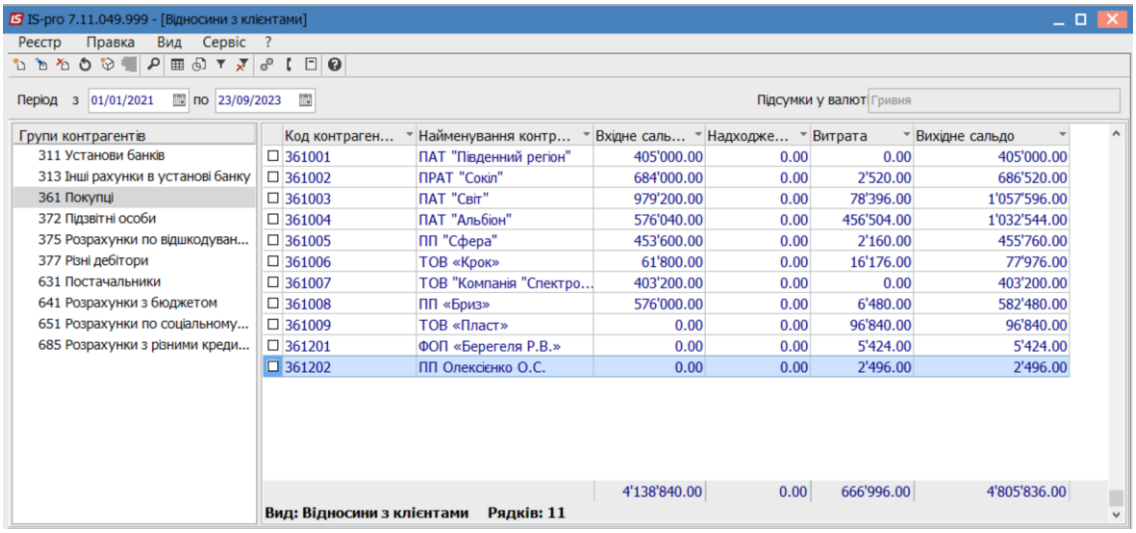

Рис. 2.5. Регістр Відносини з контрагентами

Обравши в лівому табличному полі певну групу контрагентів, у правому можна обрати необхідну юридичну або фізичну особу.

Для перевірки наявності рахунків з відвантаження за конкретним дебітором ввійти в аналітику по ньому та можна перевірити наявність рахунків за якими проводилось відвантаження у вікні Розрахунки з контрагентом, рис. 2.6.

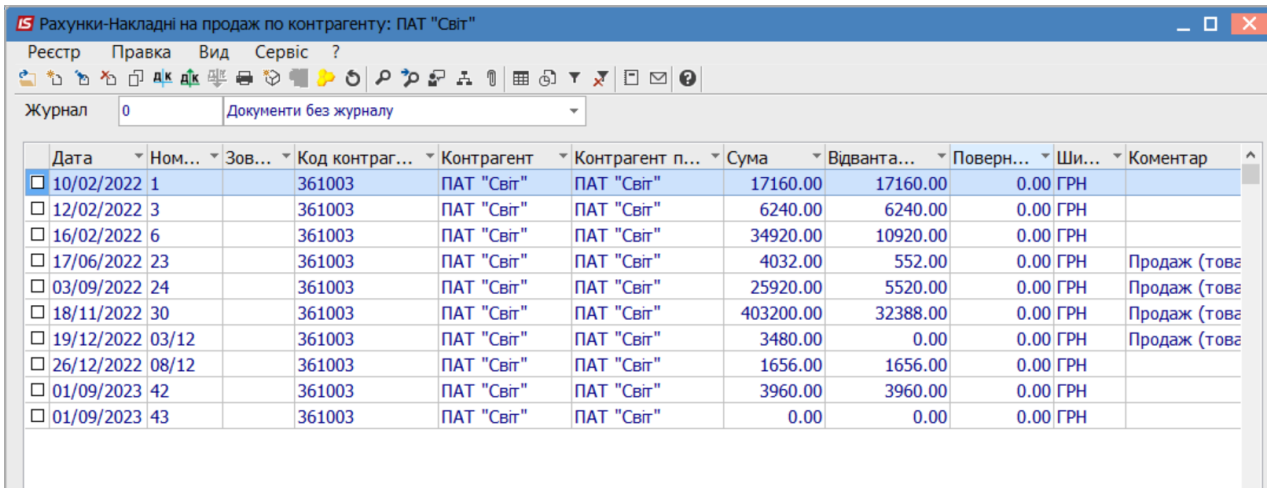

Рис. 2.6. Розрахунки з контрагентом

За даними бухгалтерського обліку можна отримати необхідну інформацію щодо дебіторської заборгованості, яка необхідна підприємству для прийняття

відповідних управлінських рішень з метою контролю та регулювання такої заборгованості.

Всі бухгалтерські проведення в підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» відображені вірно. Між тим, інколи може виникають ситуації, при якій дебіторську заборгованість, яка виникла в минулих періодах списана, а надходять кошти від дебітора виникають питання щодо її відображення та може впливати на фінансовий результат

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» нараховується резерв сумнівних боргів використовуючи. За 2021 рік нарахування резерву не проводилось. Залишок коштів нарахованого резерву в сумі 14 тис.грн. було використано протягом року.

За даними Приміток до фінансової звітності на кінець 2021року по ТОВ «ХіПП Україна» дебіторська заборгованість становить 88396 тис.грн, табл.2.5.

Таблиця 2.5

Стан дебіторської заборгованості по ТОВ «ХіПП Україна» на 31.12.2022 р

Стаття	**Всього**	**За строками погашення до 12 місяців**
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн	53261	53261
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис.грн	79	79
Разом	53340	53340

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності

Прострочена дебіторська заборгованість на підприємстві відсутня.

Дебіторська заборгованість перевіряється щодо дотримання строку позовної давності, обґрунтування сум, що обліковуються на рахунках обліку розрахунків з покупцями, замовниками, авансів виданих, коштів виданих підзвіт, внутрішніх розрахунків, коштів, що підлягають поверненню з бюджету тощо.

У основному інвентаризація розрахунків проводиться під час річної інвентаризації. Під час інвентаризації розрахунків шляхом документальної перевірки установлюються:

- правильність розрахунків із банками, контролюючими органами, іншими підприємствами, а також зі структурними підрозділами підприємства, виділеними на окремі баланси;

- заборгованість підзвітних осіб, а також правильність і обґрунтованість сум заборгованості за нестачами і крадіжками. Інвентаризація заборгованості за нестачами і втратами від псування цінностей полягає у перевірці причин, через які затримується розгляд матеріалів щодо виявленої нестачі та віднесення її на винних осіб або списання у встановленому порядку;

- правильність і обґрунтованість сум дебіторської заборгованості, в тому числі суми, щодо яких строк позовної давності минув.

Кожному дебітору направляють акти звірки розрахунків та чекають підтвердження сум.

Отже, автоматизація обліку розрахунків з дебіторами дозволяє не тільки автоматизувати облік формування первинних документів, їх реєстрацію, групування по аналітиці, але й проводити контроль за своєчасністю погашення заборгованості.

2.3. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості в умовах використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій

На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна», як уже зазначалось, часткова автоматизація обліку за програмою ISpro: облік грошових коштів, облік основних засобів, запасів, розрахунків з контрагентами, нарахування заробітної плати та розрахунків з працівниками, узагальнення інформації по оборотах і головній книзі. Значна частина облік виробництва, формування собівартості, облік загальновиробничих і адміністративних витрат та інше ведуть в програмі Excel. Для узагальнення інформації використовують бухгалтерські довідки.

У програмі ISpro можна вести облік не тільки грошових коштів, договорів, заробітної плати, запасів, основних засобів. Присутня група модулів з обліку виробництва, транспорту, розрахунків із контрагентами, формування доходів і витрат за видами діяльності, замовленнями. У системі «Розрахунки з контрагентами» є можливість оперативно отримати інформацію про стан розрахунків з кожним контрагентом на певну дату, має можливість контролю та застосування обмежень щодо відпуску продукції та товарів покупцям. Система має засоби аналізу розрахунків за певний період у національній та іноземній валюті. Є можливість проводити операції взаємозаліку між контрагентами за розрахунковими документами. У системі є можливість отримання інформації про стан розрахунків у цілому по підприємству і за кожним контрагентом.

У програмі ISpro можна вести облік грошових коштів, доступне ведення договорів, присутня група модулів Розрахунків із контрагентами, рис. 2.7.

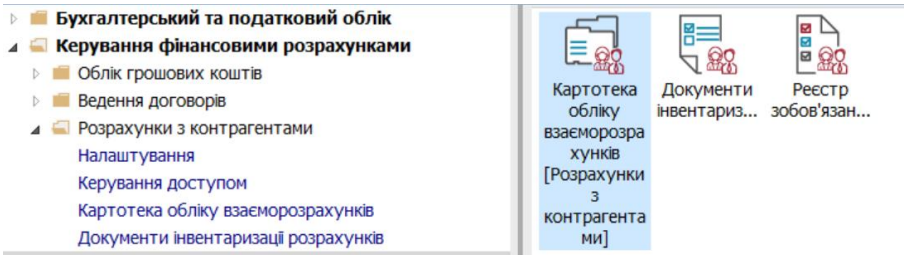

Рис. 2.7 Група модулів Розрахунків із контрагентами

Підсистема «Розрахунки з контрагентами» дає змогу отримати оперативну поточну інформацію про стан розрахунків, надає засоби аналізу розрахунків за довільно обраний період в довільній валюті, а також можливість проводити різні операції взаємозаліків між контрагентами або за конкретними розрахунковими документами. Для формування розрахунків з контрагентами можуть бути використані групи модулів Відносини з клієнтами, рис. 2.8.

Рис. 2.8 Групи модулів Відносини з клієнтами

Інформація в базу даних взаєморозрахунків записується автоматично при формуванні первинних документів. Дана система дозволяє отримати повну інформацію про стан взаєморозрахунків в цілому по підприємству та по кожному контрагенту окремо.

Підприємству для автоматичного контролю за кожним покупцем рекомендуємо передбачити контроль за оплатою підприємств, які своєчасно її не здійснюють у Картці контрагента. У полях картки передбачено поле Відвантаження заборонено, Продажі товарів в кредит дозволені та передбачено певний ліміт щодо сум та термінів погашення, рис. 2.9.

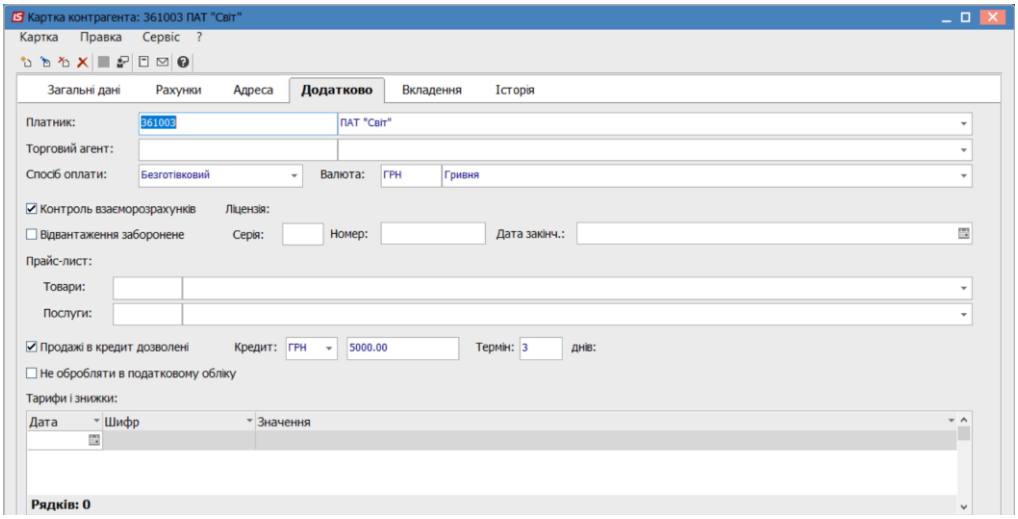

Рис. 2.9. Картка контрагента закладка Додатково

Дані введення допоможуть підприємству контролювати та не виписувати документи покупцям які несвоєчасно проводять розрахунки.

Крім того, група модулів Фінансове панування та аналіз дозволяє проводити аналіз розрахунків, стан і структуру дебіторської заборгованості,

проводити аналіз своєчасності відвантаження та оплати і формування фінансових результатів та будувати системи графіків.

Тому підприємству ТОВ «ХіПП Україна» рекомендуємо використовувати систему модулів Фінансове планування та аналіз для проведення аналізу ефективності розрахунків з дебіторами, щоб пришвидшити терміни розрахунків зі своїми покупцями.

Висновки до другого розділу

Пропонуємо підприємству ТОВ «ХіПП Україна» повністю перейти на програму ISpro, яка є більш функціональною, та забезпечує ведення бухгалтерського та управлінського обліку, обліку податкових накладних, облік запасів, облік закупівель, облік збуту, облік автотранспорту, облік основних засобів, облік грошових коштів, розрахунки з контрагентами, облік договорів, облік кадрів, облік праці й заробітної плати, фінансове планування і аналіз. Програма ISpro дозволяє не тільки вести облік за окремими об’єктами, рахунками, деталізувати аналітику, а й проводити її узагальнення в регістрах обліку, формувати форми управлінської та фінансової звітності.

Інформація про стан дебіторської заборгованості повинна розкриватися більш детально примітках до фінансової звітності із поділом дебіторів за станом розрахунків.

Підприємству ТОВ «ХіПП Україна» необхідно в програмі ISpro провести налаштування та передбачити до дебіторів, які постійно затримують оплату за реалізовану продукцію та товар, застосувати обмеження щодо виписки документів, передбачити кредитні обмеження, А програма дозволяє ці обмеження встановити як в сумі, так і за термінами розрахунків.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз дебіторської заборгованості

Ефективне управління господарською діяльністю будь-якого підприємства неможливе без аналізу його майна, а саме однієї із його складових аналізу - дебіторської заборгованості. Для ефективного функціонування підприємства на ринку, знаходження ринків збуту своєї продукції, нормальних взаємовідносин зі своїми покупцями і постачальниками, збільшення прибутковості своєї діяльності велике значення має управління дебіторською заборгованістю. Ефективне управління дебіторською заборгованістю неможливе без економічного аналізу її стану та впливу на прибутковість господарської діяльності підприємства.

Як зазначає Колісник О.П. «сутність ділової активності підприємства полягає у підвищенні ефективності використання ресурсів господарської діяльності, темпи якої прямо пропорційно залежать від тактичних та стратегічних планів розвитку підприємства» [22].

Значна частка дебіторської заборгованості в сумі оборотних активів значно зменшує ліквідність балансу підприємства. Разом з тим, значне зростання дебіторської заборгованості спричиняє низьку платоспроможність підприємства. У умовах інфляційних процесів для покупців дебіторська заборгованість є своєрідним кредитуванням їх діяльності на досить вигідних умовах. А тому підприємству необхідно проводити аналіз і не допускати уповільнення оборотності дебіторської заборгованості.

У процесі управління дебіторською заборгованістю необхідно побудувати певну модель для проведення економічного аналізу при прийнятті ефективних управлінських рішень. Побудова організаційно-інформаційної моделі починається із визначення мети і завдань аналізу. Пропонуємо наступні 4 етапи проведення аналізу дебіторської заборгованості для прийняття ефективних

управлінських рішень щодо своєчасних розрахунків та збільшення в результаті прибутковості підприємства, рис.3.1.

На кожному з цих етапів ставиться певна мета та задачі її досягнення. Аналіз повинен проводитись в комплексі щоб мати можливість відстежити негативний та позитивний вплив на стан дебіторської заборгованості.

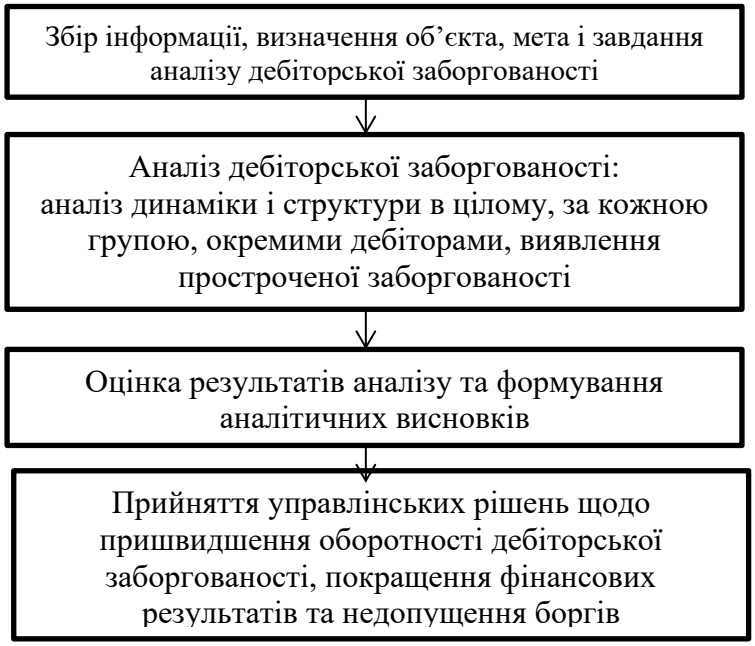

Рис. 3.1 Етапи аналізу дебіторської заборгованості

Крім того за результатами аналізу мати можливість прийняти певні управлінські рішення для ефективності розрахунків, їх пришвидшення, виявлення недисциплінованих покупців. Аналіз необхідно почати з оцінки оборотних активів і місця дебіторської заборгованості. Аналіз стану дебіторської заборгованості, її структури та динаміки проведемо на прикладі підприємства ТОВ «ХіПП Україна».

Оцінка місця дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів ТОВ «ХіПП Україна» подана в таб.3.1.

Сума майна підприємства ТОВ «ХіПП Україна» в 2021 році в порівнянні з 2019 роком збільшилась, а в порівнянні з 2020 роком зменшилась на 5289 тис.грн, що становлять 3,3%. В основному зміни відбулись за рахунок оборотних коштів при збільшенні грошових коштів і дебіторської заборгованості та при зменшенні запасів.

Таблиця 3.1

Аналіз структури та динаміки активів ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2021 роки

Активи	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+/-)		Темп росту, %
	Сума, тис.грн	Питома вага, %	Сума, тис.грн	Питома вага, %	Сума, тис.грн	Питома вага, %	
1.Усього активів	159711	100,0	154422	100,0	-5289	-	96,7
2.Необоротні активи	13454	8,4	13290	8,6	-164	0,2	98,8
3.Оборотні активи	146257	91,6	141132	91,4	-5125	-0,2	96,5
3.1.Запаси	62471	39,1	43413	28,1	-19058	-11,0	69,5
3.2.Дебіторська заборгованість	80327	50,3	88913	57,6	8586	7,3	110,7
3.3.Грошові кошти та їх еквіваленти	2309	1,5	7675	5,0	5366	3,5	332,4
4.Витрати майбутніх періодів	963	0,6	949	0,6	-14	-	98,5
5.Інші необоротні активи	187	0,1	182	0,1	-5	-	97,3

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності

Серед активів підприємства ТОВ «ХіПП Україна» найбільшу питому вагу в 2020 - 2022 роках займала дебіторська заборгованість. Сума дебіторської заборгованості в 2021 році в порівнянні з 2020 роком збільшилась на 8586 тис.рн склала 88913 тис.грн. Розглянемо які зміни в складі активів відбулись в 2022 році, табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз структури та динаміки активів ТОВ «ХіПП Україна» за 2021 -2022 роки

Активи	2021 рік		2022 рік		Відхилення (+/-)		Темп росту, %
	Сума, тис.грн	Питома вага, %	Сума, тис.грн	Питома вага, %	Сума, тис.грн	Питома вага, %	
1.Усього активів	154422	100,0	123073	100,0	-31349	-	79,7
2.Необоротні активи	13290	8,6	9330	7,6	-3960	-1,0	70,2
3.Оборотні активи	141132	91,4	113743	92,4	-27389	1,0	80,6
3.1.Запаси	43413	28,1	26907	21,8	-16506	-6,3	62,0
3.2.Дебіторська заборгованість	88913	57,6	53997	43,9	-34916	-13,7	60,7
3.3.Грошові кошти та їх еквіваленти	7675	5,0	30711	25,0	23036	20,0	400,1
4.Витрати майбутніх періодів	949	0,6	655	0,5	-294	-0,1	69,0
5.Інші оборотні активи	182	0,1	1473	1,2	1291	1,1	809,3

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності

У процесі аналізу балансу доцільно проаналізувати структуру активу балансу підприємства ТОВ «ХіПП Україна». Доля оборотних активів підприємства в 2022 році становить 92,4%, що на 1,0% більше ніж 2021 році. Між тим у сумі спостерігається зменшення на 27389 тис.грн.

Найбільшу питому вагу в активах підприємства протягом трьох років займає дебіторська заборгованість із 50,3% на кінець 2020 року до 57,6% у 2021 році та при зменшенні як у сумі, так і за питомою вагою у 2022 році до 43,9%.

Керівництву підприємства необхідно звернути увагу на ріст дебіторської заборгованості як у відсотковому вимірі, так і в сумовому до 88913 тис.грн у 2021 році. Але разом з тим, на кінець 2022 року сума зменшилась до 53997 тис.грн, спостерігається зниження на суму 34917 тис.грн.

Проведем оцінку оборотних активів підприємства ТОВ «ХіПП Україна», таб. 3.3

Таблиця 3.3

Аналіз динаміки оборотних активів ТОВ «ХіПП Україна»

Показники	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	Відхилення 2022р	
				2020 р.	2021 р.
Запаси	62471	43413	26907	-35564	-15506
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	77473	88220	53261	-24212	-34959
Дебіторська заборгованість за розрахунками	2386	517	357	-2029	-160
за виданими авансами	592	517	357	-235	-160
з бюджетом	1794	-	-	-	-
у тому числі з податку на прибуток	1794	-	-	-	-
з нарахованих доходів	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків	468	-	300	-168	300
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	176	79	79	-97
Грошові кошти та їх еквіваленти	2309	7675	30711	28402	23036
Витрати майбутніх періодів	963	949	655	-310	-294
Інші оборотні активи	187	182	1473	1286	1291
Усього за розділом II	146257	141132	113743	-32514	-27389

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності 2020-2022 роки

Сума оборотних активів ТОВ «ХіПП Україна» протягом 2020-2022 років зменшується. Так у 2022 році в порівнянні з 2020 роком вона зменшились на 32514 тис.грн, а у порівнянні з 2021 роком на 27389 тис.грн.

На зменшення оборотних активів значно вплинуло зменшення запасів. У 2022 році сума запасів у порівнянні з 2020 роком зменшилась на 35564 тис.грн, а в порівнянні з 2021 роком на 15506 тис.грн.

Разом з тим і зменшується сума дебіторської заборгованості, що є досить позитивним, якщо в попередні роки спостерігався її ріст, то в 2022 році значне зниження. Так у 2022 році в порівнянні з 2020 роком сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги зменшилась на 24212 тис.грн та на 34959 тис.грн у порівнянні з 2021 роком. Але за іншими статтями дебіторська заборгованість в основному зменшується чи незначно збільшується. Тому керівництву необхідно звернути основну увагу на значну суму дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. Одним із позитивних моментів є зростання суми грошових коштів у 2022 році в порівнянні з 2020 роком на 28402 тис.грн та на 23036 тис.грн у порівнянні з 2021 роком. Разом з тим грошові кошти необхідно пускати в обіг, а не для того щоб вони знаходились на залишку.

Наступним етапом проведення аналізу є аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості по підприємству ТОВ «ХіПП Україна» у 2022 році в порівнянні з 2019, 2020 та 2021 роками, таб. 3.4.

За результатами аналізу необхідно зазначити, що довгострокова дебіторська заборгованість на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» відсутня. На поточну дебіторську заборгованість протягом 2019 – 2022 років припадає 100 відсотків.

Розглянемо структуру поточної дебіторської заборгованості. Найбільшу питому вагу в структурі дебіторської заборгованості займає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги 96,4% як у 2019 році, так і в 2020 році. Разом з тим спостерігається ріст заборгованості у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 10216 тис.грн або на 14,6%.

Таблиця 3.4

Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» за 2019-2020роки

Дебіторська заборгованість	На 31.12.2019 року		На 31.12.2020 року		Відхилення		**Темп росту**
	Сума, тис.грн	Структура, %	Сума, тис.грн	Структура, %	Сума, тис.грн	Структура, %	
Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-	-	-
Поточна дебіторська заборгованість	70111	100,0	80327	100,0	10216	-	114,6
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	67556	96,4	77473	96,4	9917	-	114,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками	2079	2,9	2386	3,0	307	0,1	114,8
за виданими авансами	516	0,7	592	0,7	86	-	117,0
з бюджетом	1573	2,2	1794	2,2	221	-	114,0
у тому числі з податку на прибуток	887	1,3	1794	2,2	907		202,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків	470	0,7	468	0,6	-2	-0,1	99,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	6	-	-	-	-6	-	-
Разом	70111	100,0	80327	100,0	11216	-	114,6

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності

У 2020 році дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи послуги в порівнянні з 2019 році зросла на 9917 тис.грн. Керівництву необхідно звернути увагу на причини росту заборгованості та визначення впливу на ріст цієї товарної дебіторської заборгованості.

На іншу дебіторську заборгованість припадає 3,6%, що включає заборгованість за виданими авансами, з бюджетом та внутрішніми розрахунками. При цьому зростає заборгованість у 2020 році в порівнянні з 2019 роком по авансах виданих на 86 тис.грн.

Крім того, підприємство мало переплати з податку з прибутку до бюджету у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 907 тис.грн. Підприємство повинно контролювати переплати по розрахунках з бюджетом. Проаналізуємо зміни в структурі та динаміці дебіторської заборгованості за 2021 рік, рис.3.5.

Таблиця 3.5

Аналіз структура та динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2021 роки

Дебіторська заборгованість	На 31.12.2020 року		На 31.12. 2021 року		Відхилення		**Темп росту**
	Сума, грн	Структура, %	Сума, грн	Структура, %	Сума, грн	Структура, %	
Поточна дебіторська заборгованість	80327	100,0	88913	100,0	10747	-	110,7
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	77473	96,4	88220	99,2	10747	2,8	113,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками	2386	3,0	517	0,6	-1869	-2,4	21,7
за виданими авансами	592	0,7	517	0,6	-75		87,3
з бюджетом	1794	2,2	-	-	-1794		-
у тому числі з податку на прибуток	1794	2,2	-	-	-1794		-
з нарахованих доходів	-	-	-	-			-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків	468	0,6	-	-	-468	-0,6	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	176	0,2	176	0,2	-
Разом	80327	100,0	88913	100,0	10747	-	-

Джерело: розраховано автором за фінансовою звітністю підприємства

Розглянемо зміни в структурі дебіторської заборгованості за 2019-2021 роки, рис.3.2.

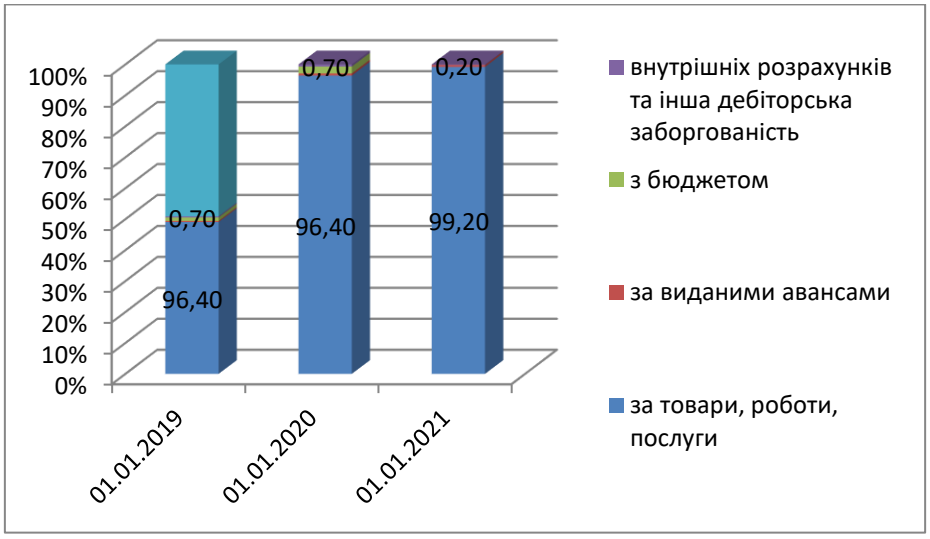

Рис.3.2. Структура дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2021 роки

На кінець 2021 року дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги становила 99,2%, що в сумі становить 88220 тис.грн У порівнянні з 2020 роком сума збільшилась на 10747 тис.грн.

Проаналізуємо зміни у структурі та динаміці, що відбулись на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» за 2021-2022 роки, 3,6.

Таблиця 3.6

Аналіз структура та динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» за 2021-2022 роки

Дебіторська заборгованість	На 31.12.2021 року		На 31.12. 2022 року		Відхилення		**Темп росту**
	Сума, грн	Структура, %	Сума, грн	Структура, %	Сума, грн	Структура, %	
Поточна дебіторська заборгованість	88913	100,0	53918	100,0	-34995	-	60,6
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	88220	99,2	53261	98,8	-34959	-0,4	60,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками	517	0,6	357	0,6	-160	-	69,0
за виданими авансами	517	0,6	357	0,6	-160	-	69,0
з бюджетом	-	-	-	-	-	-	-
у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	-	-	-
з нарахованих доходів	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків	-	-	300	0,5	300	0,5	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	176	0,2	79	0,1	-97	-0,1	44,9
Разом	88913	100,0	53918	100,0	-34995	-	60,6

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності

На основі проведеного аналізу структури та динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2022 роки необхідно зазначити, що найбільшу питому вагу має дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги. Але необхідно зазначити, що на кінець 2022 року сума товарної дебіторської заборгованості значно скоротилась у порівнянні з 2021 роком на 34959 тис.грн, а в процентному відношенні темпи зниження склали майже 40% (39,6%). Важливим етапом аналізу в управлінні дебіторською заборгованістю є порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Для розрахунку складемо розрахунковий баланс для порівняння

видів заборгованості та всієї суми дебіторської й кредиторської заборгованості, табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості за видами по ТОВ «ХіПП Україна» на 31.12. 2021 року

Види заборгованості	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
За продукцію, товари, роботи, послуги, тис.грн	88220	12815	75405	-
З бюджетом, тис.грн	-	3737	-	3737
За виданими авансами, тис.грн	517	7	510	-
З внутрішніх розрахунків, тис.грн	-	27727	-	27727
Інша заборгованість, тис.грн	176	4610	-	4434
Всього	88913	48896	40017	-

За результатами розрахунків необхідно зазначити, що дебіторська заборгованість в цілому майже вдвічі перевищує суму кредиторської заборгованості, характеризує вилучення підприємством із обороту значної суми коштів, що тимчасово кредитує інших юридичних і фізичних осіб. Необхідно звернути увагу на неефективне використання своїх оборотних активів.

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги перевищує на 75405 тис.грн.. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом відсутня, а кредиторська дорівнює 3737 тис. грн. Дебіторська заборгованість за виданими авансами значно перевищує кредиторську заборгованість на 510 тис.грн. Разом з тим, підприємство використовує кошти за внутрішніми запозиченнями у сумі 27727 тис.грн.

Для оцінки впливу дебіторської заборгованості на фінансові показники підприємства ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2021 роки проведемо аналіз показників ділової активності підприємства.

3.2. Аналіз впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства

Оцінка ефективності розрахунків з дебіторами підприємства ґрунтується на використанні методики коефіцієнтного аналізу і передбачає визначення показників рентабельності та оборотності, алгоритми розрахунку наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Система показників ефективності розрахунків з дебіторами

Назва показників	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення
1	2	3
Рентабельність дебіторської заборгованості ($R_{ПД}$) Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($К_{ОД}$)	$R_{ПД} = П/ДЗ * 100\%;$ $К_{ОД}=Д/ДЗ$	*П* – чистий прибуток ДЗ – середні залишки дебіторсько ї заборгованості
Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості ($К_{ОПД}$) Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги ($К_{ОДЗТ}$)	$К_{ОПД}=Д/ПД$ $К_{ОДЗТ}=Д\ /ДЗТ$	*Д* – Дохід - виручка від реалізації продукції ПД – середні залишки поточної дебіторської заборгованості ДЗТ- середні залишки дебіторської заборгованості за продукцію, товари , послуги

Подальша оцінка ефективності використання дебіторської заборгованості дозволяє визначити долю в чистому прибутку підприємства, отриманого внаслідок використання розрахунків з дебіторами в господарсько-фінансовій діяльності.

Проведемо розрахунок оборотності дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «ХіПП Україна» за 2020-2022 роки, табл.3.9. за формулою 3.1

$$О_{ДЗ} = ДЗ / Д * 360, \quad (3.1)$$

де $О_{ДЗ}$ – оборотність дебіторської заборгованості;

ДЗ – середні залишки дебіторської заборгованості;

Д – чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

Таблиця 3.9

Динаміка оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна»

Показники	Роки			Відхилення 2022 року від			
				2020		2021	
	2020	2021	2022	абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %
Середні залишки дебіторської заборгованості, тис. грн.	80327	88913	53918	-26409	67,1	-34995	60,6
Чистий доход від реалізації продукції, товарів, робіт, тис. грн.	394216	427530	334519	-59697	84,6	-93011	78,2
Чистий фінансовий результат, тис.грн	-16914	9890	3703	20617	35,9	-6187	37,4
Оборотність дебіторської заборгованості, дні	73,4	74,9	58,0	-15,4	79,0	-16,9	77,4

На основі проведених розрахунків оборотності дебіторської заборгованості необхідно зазначити, що на підприємстві є значна необхідність у поповненні оборотних коштів і посилення контролю за станом дебіторської заборгованості. Протягом 2019-2021 років спостерігається уповільнення оборотності дебіторської заборгованості. Тільки за 2022 ріш спостерігається пришвидшення оборотності в порівнянні з 2020 роком на 15,4 дня, а з 2021 роком на 16,9 дня. Якщо у 2020 році оборот здійснювався протягом 73,4 днів то в 2021 майже 75 днів. Підприємство за рахунок своїх коштів здійснює кредитування своїх покупців. Це є негативною тенденціє на підприємстві і

керівництву необхідно звернути увагу на прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Аналіз показників ефективності дебіторської заборгованості ТОВ «ХіПП Україна» подано в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Аналіз показників ефективності дебіторської заборгованості

Показники	2020	2021	2022	Відхилення 2022 р до			
				2020 р.		2021 р.	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
Рентабельність дебіторської заборгованості ($R_{ПД}$)	-21,0	11,1	6,9	27,9	-	-4,2	62,1
Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості ($K_{ОПД}$)	4,9	4,8	6,2	1,3	26,5	1,4	29,2
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи послуги ($K_{ОДЗТ}$)	5,1	4,9	7,0	1,9	37,2	2,1	42,8

Показники ефективності використання дебіторської заборгованості вказують на те, що рентабельність дебіторської заборгованості постійно зменшується протягом 2020-2021 років, на основі зменшення в 2020 році фінансового результату від операційної діяльності підприємства, хоча в 2021-2022 роках спостерігається зростання прибутку, але одночасно зросла і заборгованість за розрахунками з дебіторами по товарних операціях у 2021 році і скорочення в 2022 році.

Проведем аналіз впливу дебіторської заборгованості на суму прибутку від фінансово-господарській діяльності підприємства. Розрахунок проведемо тільки за 2021-2022 роки, тому що ТОВ «ХіПП Україна» в 2020 році отримало збиток від фінансово-господарської діяльності.

Розрахуємо рентабельність активів за 2021 та 2022 роки:

$$R_{A2021} = П / А = 9890 / 141132 = 0,07$$

$$R_{A2022} = П / А = 3703 / 113743 = 0,03$$

Розрахуємо суму чистого прибутку підприємства, отриманого внаслідок використання дебіторської заборгованості у фінансово-господарській діяльності:

$$П_{(ПД)2021} = ПД * R_A = 88913 * 0,07 = 6224$$

$$П_{(ПД)2022} = ПД * R_A = 53918 * 0,03 = 162$$

Розрахуємо долю чистого прибутку підприємства, що отримана за рахунок використання дебіторської заборгованості:

$$D = П_{(ПД)} / П * 100\% = 6224 / 9890 * 100\% = 62,9\ \%\ (2021р)$$

$$D = П_{(ПД)} / П * 100\% = 162 / 3703 * 100\% = 4,4\ \%\ (2022р)$$

За результатами проведеного розрахунку можемо зазначити, що рентабельність дебіторської заборгованості за 2021 рік становить 62,9 %, а за 2022 рік – 4,4%

Розглянемо показники ділової активності підприємства ТОВ «ХіПП Україна», які характеризують ефективність використання активів підприємства, табл.3.11.

Таблиця 3.11

Показники ділової активності ТОВ «ХіПП Україна»

Найменування показника	Формула розрахунку	31.12. 2019р	31.12. 2020р	31.12. 2021р	Абсолютне,	Відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, тис.грн	Чистий дохід від реалізації	380160	394216	427530	33314	108,5
Чистий фінансовий результат, тис.грн	Чистий прибуток (збиток)	1958	(16914)	9890	26804	-
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	Собівартість реалізованої продукції	192923	189411	212438	23027	112,2
Поточні зобов'язання, тис.грн.		69890	85511	53610	-31901	62,7
Валюта балансу, тис.грн		152832	159711	154422	-5289	96,7
Вартість запасів, тис.грн	Запаси	62039	62471	43413	-19058	69,5
Оборотність активів	Чистий дохід /Валюта балансу	2,49	2,47	2,770	0,23	109,3
Оборотність запасів (оборотів)	Собівартість реалізованої продукції /Середня вартість запасів і витрат	3,1	3,0	4,9	1,9	163,3
Період обертання запасів, днів	360/ Оборотність запасів	116	120	73	-47	60,8
Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	Середня вартість дебіторської заборгованості /Чистий дохід від реалізації продукції	0,18	0,.20	0,21	0,01	105,0
Оборотність дебіторської заборгованості, оборотів	Чистий дохід від реалізації продукції/ Середня вартість дебіторської заборгованості	5,42	4,91	4,81	-0,1	98,0

Період обертання дебіторської заборгованості, днів	360/ Оборотність дебіторської заборгованості	66	73	75	2	102,7
Період обертання кредиторської заборгованості, днів	Середня вартість кредиторської заборгованості *360 /Собівартість реалізованої продукції	130	163	91	-72	55,8

Коефіцієнт оборотності активів показує яка сума чистого доходу припадає на одиницю активів. У 2019 р. цей показник склав 2.49, у 2020 році – 2.47, в 2021 році – 2.77. У 2020 році цей показник дещо знизився в порівнянні з 2019 роком, підприємство мало значні збитки, але за 2021 рік, що є позитивним для підприємства. А це означає, що кожна вкладена одиницю активів приносить в 2,77 більше чистого доходу від реалізації продукції, товарів, послуг.

При зниженні валюти балансу у 2021 році на 5289,0 тис.грн оборотність активів збільшилась на 0,23, тобто швидкість обертання зросла в порівнянні з 2020 роком.

У 2021 році період обертання запасів також пришвидшився на 47 днів у порівнянні з 2020 роком, що є досить позитивним результатом.

Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості протягом 2019-2021 років збільшується з 0,18 у 2019 році до 0,21 в 2021 році. Оборотність дебіторської заборгованості уповільнюється з 5,42 у 2019 році до 4,81 у 2021 році, що є негативним явищем і керівництву необхідно звернути увагу. Термін погашення дебіторської заборгованості – з 66 днів у 2019 році виріс до 75 днів у 2021 році, що негативно вплинуло на фінансовий стан підприємства, таким чином здійснює кредитування своїх покупців.

А щодо кредиторської заборгованості то спостерігається як її зниження, так і скорочення термінів розрахунків.

Проведемо факторний аналіз оборотності дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «ХіПП Україна» методом ланцюгових підстановок.

На основі моделі залежності оборотності дебіторської заборгованості від чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та дебіторської заборгованості:

$$\mathbf{О = Д / ДЗ,} \qquad (3.2)$$

де О – оборотність дебіторської заборгованості;

Д – чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг

ДЗ – сума дебіторської заборгованості.

Для аналізу використаємо двофакторну модель, де оборотність дебіторської заборгованості – результативний показник, чистий дохід від реалізації та дебіторська заборгованість – фактори, що впливають на неї.

Розрахуємо оборотність дебіторської заборгованості за 2021 рік (звітний період), а 2020 рік (попередній період):

$О_0 = Д_0 / ДЗ_0 =$ 394216 / 80327 = 4,91 рази – оборотність дебіторської заборгованості в 2020 році. А в днях 360 / 4,91 = 73 дні;

$О_1 = Д_1 / ДЗ_1 =$ 427530 / 88913 =4,81 рази– оборотність дебіторської заборгованості в 2021 році А в днях 360 / 4,81 =75 дні

Визначимо абсолютне відхилення за кожним із показників:

$\Delta О = О_1 – О_0$

$\Delta ДЗ = ДЗ_1 – ДЗ_0$ (3.3)

$\Delta Д = Д_1 – Д_0$,

Розрахуємо відхилення показників за 2020 - 2021 роки..

$\Delta О$ = 4,81 – 4,91 = -0,1 рази, а в днях 75 -73 = 2 дні;

$\Delta ДЗ$ = 88913 – 80327 = 8586;

$\Delta Д$ = 427530 – 394216 = 33314.

Відповідно до розрахунків оборотність дебіторської заборгованості в 2021 році порівняно з 2020 роком зменшилась на 0,1обертів та уповільнилась на 2 дні.

Використовуючи метод ланцюгових підстановок визначимо вплив зміни дебіторської заборгованості та чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на оборотність.

Проведем розрахунки проміжних показників:

Дебіторської заборгованості

$О' = Д_0 / ДЗ_1$=394216 / 88913= 4,43

Розраховуємо вплив факторів, зміни дебіторської заборгованості

$\Delta О_{ДЗ} = О' – О_0 = 4,43 – 4,91 = - 0,48$ рази

Та чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт , послуг

$\Delta О_{Д} = О_1 – О' = 4,81 – 4,43 = 0,38$ раз

Розрахуємо оборотність дебіторської заборгованості за 2022 рік (звітний період), а 2021 році (попередній період):

$О_0 = Д_0 / ДЗ_0 = 427530 / 88913 = 4,81$ рази – оборотність дебіторської заборгованості в 2021 році. А в днях 360 / 4,81 = 75 днів;

$О_1 = Д_1 / ДЗ_1 = 334519 / 53997 = 6,2$ рази – оборотність дебіторської заборгованості в 2022 році А в днях 360 / 6,2 =58 днів

Розрахуємо відхилення показників за 2021 - 2022 роки.

$\Delta О = 6,2 – 4,81 = 1,39$ рази, а в днях 58 -75 = -17 днів;

$\Delta ДЗ = 53997 - 88913 = -34916$;

$\Delta Д = 334519 - 427530 = -93011$.

Проведем розрахунки проміжних показників за 2022 рік:

Дебіторської заборгованості

$О' = Д_0 / ДЗ_1 = 427530 / 53997 = 7,92$

Розраховуємо вплив факторів, зміни дебіторської заборгованості

$\Delta О_{ДЗ} = О' – О_0 = 7,92 – 4,81 = 3,11$ рази

Та чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт , послуг

$\Delta О_{Д} = О_1 – О' = 6,2 – 7,92 = - 1,72$ раз

На основі проведених розрахунків необхідно зазначити, що оборотність дебіторської заборгованості в 2021 році порівняно з 2020 роком уповільнилась на 0,1 рази або на 2 дня. В тому числі за рахунок збільшення середніх залишків дебіторської заборгованості на 8586 тис. грн. вона уповільнилась на 8 днів, а за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг оборотність зросла в 0,38 рази або на 6 днів. А в 2022 році оборотність дебіторської заборгованості навпаки пришвидшилась у 1,39 рази або на 17 днів. У тому числі за рахунок зменшення середніх залишків дебіторської заборгованості на 34916 тис.грн вона пришвидшилась в 3.11 рази, а за рахунок зменшення чистого доходу від реалізації уповільнилась в 1,72 рази.

За результатами аналізу використання оборотних коштів на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» виявлено, що досить серйозною проблемою є ріст дебіторської заборгованості та досить велика її питома вага в оборотних активах. А тому з метою раціоналізації розрахунків та збільшення прибутковості необхідно зменшити заборгованість за цією статтею оборотних коштів підприємства.

Значна сума дебіторської заборгованості є іммобілізацією власного капіталу, що може призвести до втрати ліквідності підприємства. Необхідно мобілізувати роботу з дебіторами щодо вчасного погашення заборгованості та застосувати претензійну роботу щодо ярих неплатників та застосувати до них попередню оплату.

При управлінні дебіторською заборгованістю найбільш ефективними будуть наступні шляхи:

Визначити терміни простроченої заборгованості за кожним дебітором та порівняти їх із середніми показниками по галузі.

Періодично переглядати граничні суми та терміни надання відстрочки платежів (розрахунки за умовами кредиту), виходячи з реального фінансового стану покупців.

Перехід з окремими покупцями на попередню оплату.

Продаж рахунків дебіторів із значними сумами заборгованості факторинговим компаніям або банку.

Надавати знижок постійним покупцям при швидких розрахунках, а також застосування умов нарахування відсотків при відстрочені платежів. Застосування механізму знижок за пришвидшення оплати доцільне тільки постійним клієнтам які дотримуються платіжної дисципліни по термінах розрахунків та сумах.

Висновки до третього розділу

З метою контролю за станом розрахунків з дебіторами за товарними операціями на підприємстві необхідно постійно проводити аналіз динаміки на основі даних, як фінансової звітності, так і аналітики за кожним контрагентом. У правлінському персоналу підприємства необхідно кожен місяць здійснювати моніторинг ситуацій із дебіторською заборгованістю, контролювати терміни розрахунків з кожним покупцем, на яку суму реалізували продукцію та надійшли кошти, не проводити попередню оплату, інформувати покупців та інших дебіторів про своєчасне погашення ними своїх зобов'язань.

За результатами аналізу на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» з'ясовано, що спостерігається значний ріст дебіторської заборгованості із року в рік. Дебіторська заборгованість становить в основному 60% від всіх активів, а від оборотних активів більше 80%. З метою раціоналізації розрахунків з дебіторами та збільшення прибутковості необхідно зменшити заборгованість за цією статтею. На підприємстві є іммобілізація власного капіталу за рахунок такої значної сума дебіторської заборгованості, а це може призвести до втрати ліквідності підприємства. Необхідно активізувати роботу з дебіторами щодо своєчасного погашення дебіторської заборгованості та застосувати до них попередню оплату.

ВИСНОВКИ

1. На основі проведених досліджень нормативно-правових актів і наукових підходів до визначення дебіторської заборгованості, їх критичної оцінки було запропоновано визначення терміну «дебіторська заборгованість» – є однією із складових оборотних активів підприємства, що формується в результаті господарської діяльності при підприємства в результаті неспівпадання в часі проведення реалізації та розрахунків між різними контрагентами: юридичними та фізичними особами.

2. Основою побудови бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами є класифікація за певними ознаками. На основі діючих класифікацій дебіторської заборгованості для аналітичного обліку було запропоновано класифікацію за ознаками: терміном погашення, об’єктами, формами розрахунків, впевненістю щодо погашення, термінами оплати, відносно нормального операційного циклу, причини виникнення.

3. На підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» використовують різне програмне забезпечення. Це не дає можливості повного контролю за господарськими процесами та розрахунками з контрагентами.

Запропоновано підприємству ТОВ «ХіПП Україна» повністю перейти на програму ISpro, яка є більш функціональною, та забезпечує ведення бухгалтерського та управлінського обліку та формування звітності. Програма ISpro дозволяє не тільки вести облік за окремими об’єктами, рахунками, деталізувати аналітику, а й проводити її узагальнення в регістрах обліку, формувати форми управлінської та фінансової звітності.

Підприємству ТОВ «ХіПП Україна» необхідно в програмі ISpro провести налаштування та передбачити обмеження щодо виписки документів та кредитні обмеження до дебіторів, що несвоєчасно проводять розрахунки.

4. На основі проведеного аналізу стану дебіторської заборгованості необхідно зазначити, що серед активів підприємства ТОВ «ХіПП Україна» найбільшу питому вагу в 2020 - 2022 роках займала дебіторська заборгованість.

За результатами аналізу необхідно зазначити, що довгострокова дебіторська заборгованість на підприємстві ТОВ «ХіПП Україна» відсутня. На поточну дебіторську заборгованість протягом 2019 – 2022 років припадає 100 відсотків.

Розглянемо структуру поточної дебіторської заборгованості. Найбільшу питому вагу в структурі дебіторської заборгованості займає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги 96,4% . І тільки за підсумками 2022 року питома вага дебіторської заборгованості дещо зменшилась за рахунок накопичення грошових коштів, які не були направлені на розвиток виробництва.

Протягом 2019-2021 років спостерігається уповільнення оборотності дебіторської заборгованості. Тільки за 2022 ріш відбулось пришвидшення оборотності на на 16,9 дня. Якщо у 2020 році оборот здійснювався протягом 73,4 днів то в 2021 майже 75 днів. Підприємство за рахунок своїх коштів здійснює кредитування своїх покупців. Це є негативною тенденціє на підприємстві і керівництву необхідно звернути увагу на прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

За результатами проведеного розрахунку можемо зазначити, що рентабельність дебіторської заборгованості за 2021 рік становить 62,9 %, а за 2022 рік тільки 4,4%.

За результатами дослідження рекомендуємо керівництву підприємства при управлінні дебіторською заборгованістю застосовувати наступні шляхи:

- визначати терміни простроченої заборгованості за кожним дебітором та порівняти їх із середніми показниками;
- періодично переглядати граничні суми та терміни надання відстрочки платежів (розрахунки за умовами кредиту), виходячи з реального фінансового стану покупців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз структури та динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства. Фінансова аналітика. URL: http://www.finalearn.com/lifers-1139-4.html

2. Бардадим М.В. Ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємств. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9(1). – С. 42-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ ecnof_2012_9%281%29__8

3. Бєлозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві Економіст. 2009. № 11. С. 23–28.

4. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. Фінанси України. 2003. № 12. С. 24–36.

5. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю Фінансовий аналіз: Навч. посіб..2-ге вид. Київ: КНЕУ, 2007. 592с.

6. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. 2-е вид.,перероб. і доп. Київ. Ельга, Ніка-центр, 2014. – 656 с.

7. Боярова О.А., Кузик Н.П. Резерв сумнівних боргів як обачний інструмент впливу на діяльність підприємства. Облік і фінанси АПК. 2010. № 4. с. 41–44.

8. Буряк І.О. Облікова політика як складова організації обліку заборгованості за розрахунками. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2015. Випуск 2 (4). С. 214-217

9. Василенко В.А. Теорія і практика управлінських рішень. навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 420с.

10. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 305 с.

11. Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 25.09.2023 р.)

12. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: практ. посіб. Київ. Лібра, 2011. 880 с.

13. Грицай О.І, Станасюк Н.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення Економіка і суспільство. 2018. №15. с. 825-831

14. Домбровська Л.В, Вакіш І.М. Дебіторська заборгованість підприємств України: стан та ефективність управління. Ефективна економіка. 2018. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/

15. Дублей В.В., Гуменюк М.М. Необхідність управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в сучасних умовах. Науковий огляд. № 11 (32). 2016. С.1-9.

16. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість». Вісник Сумського державного університету. 2009. № 2. с. 202–205.

17. Євлаш Т.О., Топоркова О.В. Особливості створення та списання резерву сумнівних боргів в обліку. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. Вип. 2(45). С.80-87

18. Жидєєва Л.І., Колісник О.П. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою): навчальний посібник. УДФСУ. Ірпінь, 2020. 178с.

19. Іванілов, О.С., Смачило В.В, Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 1. с. 156 – 163.

20. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99р. №291 і зареєстрована Міністерством юстиції України 21.12.99 р. за №893/4186. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99 (дата звернення: 25.09.2023 р.)

21. Колісник О. П., Семенюк Ю. Р., Судак В. О. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості. Ефективна економіка. № 10. 2023. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6037

22. Колісник О.П. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2019. № 15. URL: https://modecon.mnau.edu.ua

23. Костенко Т.Д, Підгора Є.О., Рижиков В.С та інші. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навчальний посібник Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 400с

24. Корягін М.В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції : монографія Львів : Львів. комерц. акад., 2012. 388 с.

25. Костирко Л.А. Аналіз потенціалу фінансової стійкості в системі управління вартістю підприємств. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2015. № 4. URL:http://nbuv.gov.ua

26. Краєвський В.М., Колісник О.П., Гуріна Н.В. та ін Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України. 2021. 388 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 94

27. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф, Кузь В.І,. Кучер С.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навчальний посібник. Житомир. Житомирський державний технологічний університет, 2017. 416 с.

28. Лігоненко Л.О., Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. Київ. КНТЕУ, 2005. 276 с

29. Линник О.І, Флоря А.А. Резерв сумнівних боргів: особливості створення та відображення в бухгалтерському обліку Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського. 2015.. Вип.8.. с.1182- 1186.

30. Лень В.С. Управлінський облік: Підручник. 2-е вид.виправ. Київ: Каравела, 2017. 260 с.

31. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Дохід від договорів з клієнтами» (в редакції від травня 2015 року). База даних «Інформаційно-

аналітична система. URL: https://zakon.help/article/msfz-15-dohid-vid-dogovoriv-z-klientami-msfz-15-dohid (дата звернення: 20.09.2023)

32. Мельник Н.Б. Бухгалтерський облік в системі управління підприємством. Вісник Прикарпаття. Економіка.2014, Вип. X с. 226-230.

33. Методичні рекомендації Щодо облікової політики підприємства затв. Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 за № 635 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201 (дата звернення: 22.09.2023 р.)

34. Мних Є.В. Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ, КНТЕУ. 2014. 536с.

35. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 / офіційний сайт Верховної ради України. URL: http: //rada.gov.ua/.(дата звернення: 22.09.2023 р.)

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» наказ МФУ від 08.10.99р №237 URL: http://zakon.rada.gov.ua /cgi-bin/laws/main.cgi (дата звернення: 25.09.23.)

37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.99 р. №137 URL: http://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 20.09.2023 р.)

38. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. № 11. с.31-37

39. Орлов І.В. Сутність поняття «зобов'язання»: аналіз наукових джерел. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. URL: http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/69018/64

40. Подольська В.О. Яріш О.В Фінансовий аналіз. Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 488с.

41. Потриваєва Н. В., Жорняк М. І. Теоретичні аспекти щодо визначення дебіторської заборгованості на підприємстві. Інноваційна економіка. 2014. №6 (55). С. 289-292.

42. Податковий кодекс України. База даних «Законодавство України». Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. (дата звернення: 22.09.2023 р.)

43. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.99 № 996-XIV. База даних «Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 20.09.2023 р.)

44. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв наказом МФУ від 30.11.1999 р за №291 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557 (дата звернення: 20.09.2023 р.)

45. Сьомченко В.В, Дядюн О.О. Проблема формування резерву сумнівних боргів у контексті ефективного управління дебіторською заборгованістю. Вісник Запорізького національного університету. 2014. Вип. №2(22). С.133- 141

46. Цибилюк О.Ю, Шишкова Н.Л.. Формування та облік резерву сумнівних боргів в системі управління дебіторською заборгованістю. Вісник соціально-економічних досліджень..2012. Вип. 1(44). С. 374-378.

47. Цивільний кодекс України (в редакції від 04.02.2019). База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 22.09.2023 р.)

48. Чорнобривець М.М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення. Європейські перспективи. 2013. №10. С. 181-185.

49. Шморгун Н.П. Головко І.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. Київ: Центр наукової літератури, 2006. 528 с.